

TEZĂUR LITURGIC
6 FEBRUARIE
+OREST AL IERUSALIMULUI

VIATA
SF. CUVIOS
SAVA
DE LA
COLLESANO
SICILIEI

ROMA, 1893

Saint SABAS THE YOUNGER

Edition: I. Cozza-Luzi, Historia et laudes ss. Sabae et Macarii (Rome, 1893) 5-70, 137-42

[p. 5]

<Ὁρέστου πατριάρχου Ἱεροσολύμων>
βίος καὶ πολιτεία πατρὸς ἡμῶν Σάβα τοῦ νέου

1. οὐκ ἀνδρῶν παλαιῶν μόνον βίος, οἷς ὁ κόσμος καὶ τὰ κατ' αὐτὸν ἐσταύρωτο πάντα, τὸ μεγαλοφυῆς ἔχει καὶ ἀξιέπαινον· οὐδὲ τοῖς ἐκείνων μόνως [λεγε· μόνοις] ἢ θεία χάρις περιεγράφη πλεονεκτήμασιν· ἀλλ' οὐ γὰρ καὶ τοῖς νῦν ὄγκος πρόσεστιν ἀρετῶν ἀπαράμιλλος· καὶ τῶν θεοῦ χαρίτων ἐν ἑαυτοῖς ἐναργῆ προφαίνοντες τὴν ἐνέργειαν, ἔρωτα τοῖς εὐσεβέσι τῆς τοῦ καλοῦ κτήσεως ἐντιθέασιν.

εἰ μὲν γὰρ μετὰ τοὺς μυρίους τῶν ἀγῶνων ἰδρωῶτας, οἷς τὸν κοῦν ὑποτάξαι τῷ πνεύματι φιλονεικοῦντες οἱ δίκαιοι κέχρηται, γέρωσ θεοσημείας ἡμοίρουν· εἰ καὶ μή τινα τῶν πόνων ἀξίαν κἀντεῦθεν ἐκαρποῦντο τὴν ἀμοιβήν, καὶ ὀκνηρότεροι πρὸς τὴν τῶν καλῶν ἀνάληψιν οἱ ὀρῶντες ἐγίνοντο.

[p. 6]

τίς γὰρ ἂν εἴλετο τὴν δυσχερῆ ταύτην καὶ τραχεῖαν ὁδὸν μετελθεῖν καὶ πόνοις ἑαυτὸν ἐπιδοῦναι τοσοῦτοις, μὴ τοῖς τῆς μελλούσης εὐκλείας ἀρραβῶσι τοὺς ἀρετῆς ἐραστὰς τιμωμένους ὄρων

ἐπεὶ δὲ καὶ λόγον ὑπερβαίνει καὶ φρενὸς ὑπεραίρεται τὰ τούτοις ἐπιμετρούμενα δῶρα καὶ ζηλωτοὺς πᾶσιν αὐτοὺς ἐν βραχεῖ καὶ περιβλέπτους ἐργάζεται, εἰκότως ὄκνον ἀποβαλλόμενος πᾶς ὁ τῆς ἄνω μερίδος ἐρών καὶ τὰ τοῖς πολλοῖς περισπούδαστα πάντα παραδραμῶν, τῆς εὐκλεοῦς ὄντως διαγωγῆς καὶ μακαρίας ἐπιλαμβάνεται.

ἀμέλει καὶ νῦν ἡμῶν τὰ κατὰ τὸν ἱερὸν τοῦτον Σάβαν τὸν ἑωσφόρου μᾶλλον ταῖς ἀρεταῖς διαλάμπαντα προτιθέντων εἰς μέσον, πολλοὶ τῷ τῆς φιλοσοφίας ἀλώσονται πόθῳ καὶ πρὸς τὴν τῶν καλῶν ἐργασίαν διαναστήσονται· ἐπαγαγεῖ [θυασι ἐπαγαγέω λεγε· ἐπανάγει] γὰρ πρὸς ἀρετὴν ἢ τῶν ἄλλοις κατορθωθέντων διήγησις· ἀλλ' ἵνα μὴ πόρρω τῶν προκειμένων ἐπὶ πολὺ διατρίβοντες, τὰς τῶν θερμότερων ἀνιῶμεν ψυχὰς, αἷς πάντων ἥδιον τὸ πράξεις ἀνδρῶν ἀρίστων διενωτίζεσθαι, ἀπαγγελτέον ἤδη τὰ τούτου καὶ ταῖς τῶν φιλοθέων ὑμῶν ἀκοαῖς ὡς οἶόν τε παραδοτέον.

2. τούτῳ τοίνυν τῷ μεγάλῳ καὶ σεβασμίῳ πατρὶς μὲν ἢ τῶν νήσων περιφανῆς Σικελία, ἐν πόλει δὲ τίκτεται τῆς

[λεγε· τῆ] Κολασσαέων· ἥ καὶ πρώτη τῶν καρπῶν αὐτοῦ τῆς ἀρετῆς κατετρύφησε καὶ τῆς εἰς φῶς προαγωγῆς καλὰς ἀπελείφθη τὰς ἀμοιβάς· γεννήτορες δὲ αὐτῷ τρόποις κοσμῶντες χρηστοῖς, καὶ εἰς [p. 7] ἄκρον εὐσεβείας ἐλάσαντες· ὧν τῷ μὲν Χριστοφόρος, τῆ δὲ Καλὴ τὸ ὄνομα· καὶ δὴ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς τοῦ ὀσίου συλλήψεως παράδοξόν τι τέρας καὶ τῆς μελλούσης περιλάμπει αὐτὸν χάριτος θείας προχάραγμα· πρὸς ὕπνον γὰρ τῆ τούτου διατραπίση μητρὶ φαίνεται τις ἀστὴρ λαμπρῶς ἀποστίλβων καὶ διὰ τοῦ στόματος αὐτῆς εἰσιῶν.

ἐπεὶ δὲ τεχθεὶς ὁ παῖς εἰς ὄραν ἦκε παιδείας, εἰς διδασκάλους φοιτᾶν αὐτὸν οἱ τεκόντες ἔγνωσαν καὶ τοῖς θείοις ἐνασχολεῖσθαι μαθήμασι. χρόνου δὲ τινος οὐ πολλοῦ διαρρέυσαντος, φύσει πρὸς τὸ μανθάνειν ἐπιτηδείως ἐχούση, τὰ τοῦ Δαυὶδ ἐξέμαθε λόγια· καὶ ὡσεὶ δένδρον παρ' ὕδατα πεφυτευμένον καὶ παινόμενον, τοὺς καρποὺς αὐτοῦ ἀπεδίδου καιροῖς τοῖς προσήκουσι, γονεῦσι προστάσσουσι τὸ πειθήνιον, πρεσβυτέροις αἰδῶ τὴν καθήκουσαν, τοῖς πέλας τὸ προσηγὲς καὶ μειλίχιον.

ὃν Χριστοφόρος ὁ τούτου πατὴρ στεφάνῳ τοσοῦτων κοσμούμενον ἀρετῶν καθορῶν, διὰ θαύματος ἤγε· καὶ τῷ θεῷ ἐξ ὅλης ἀνθρωπολογεῖτο ψυχῆς τῷ βλαστὸν τοιοῦτον περικαλλῆ ἐκ τῆς αὐτοῦ ὀσφύος προαγαγόντι· καὶ δὴ λαμβάνει μὲν αὐτὸν τοῦ μονήρους βίου πόθος

διάπυρος, ὠδίνει δὲ τὴν ἀποδημίαν· καὶ πᾶσι τοῖς
χαμαὶ συρομένοις ἀποταξάμενος, πρὸς τούτοις δὲ καὶ
τὸν ἱερὸν τοῦτον νεανίαν σὺν τῇ τεκούσῃ καταλιπὼν, ὁ
θαυμάσιος ὑπὸ θεῶ τῆς καλῆς ἐκείνης πορείας ὀδηγῶ
τὴν ἐπὶ τὸν Ἀργύρου χῶρον συντόνως ἐπέλλετο· ἐν
ᾧπερ τὸ τοῦ μάκαρος Φιλίππου τοῦ μάστιγι
προσευχῶν τὰ τῆς πονηρίας ἀπελαύνοντος πνεύματα
τεθησαύρισαι λείψανον.

ἐνθα καὶ σύλλογος ὁσίων καὶ θεοφόρων ἀνδρῶν ἦν τὴν
τῶν

[p. 8] ἀσωμάτων διαγωγὴν ἐπανηρημένων καὶ τούτοις
ἐν σώματι θνητῶ συναμιλλωμένων. προσελθὼν οὖν τῷ
προεστῶτι (Νικηφόρος οὗτος ἦν ἀοίδιμος), τὴν γνώμην
ἀνακαλύπτει. ὁ δὲ θεῖος ἐκεῖνος ἀνὴρ καθαρὸν ἔχων τὸ
τῆς ψυχῆς ὄμμα καὶ διαυγές, οὐκ ἄθεεὶ τὴν τοῦ
ῥηθέντος ἄφιξιν ἔγνω γενέσθαι, μάλιστα τὰ κατὰ τὸν
παῖδα πάντα μαθὼν τὴν τε σύλληψιν αὐτοῦ καὶ
γέννησιν καὶ τὴν ἐν σώματι νέῃ πρεσβυτικὴν σύνεσιν·
διὸ καὶ θᾶπτον ἀποκείρει τοῦτον καὶ τῷ μοναχικῷ
σχήματι καταρτίζει. καὶ χρόνον οὗ τι συχνὸν οὗτος
ἐκεῖσε διατελέσας ἐν πάσαις ταῖς λειτουργίαις ταῖς
αὐτῷ παρὰ τοῦ προεστῶτος ἐγχειρισθείσαις τὸ
πρόθυμον ὁ γεννάδας καὶ μέτριον διετήρησε· καὶ
κοῦφον αὐτοῦ τὸ πτερὸν τῆς κατὰ θεὸν πολιτείας
ἐγίνετο· καὶ διὰ θαύματος παντὶ τῷ καταλόγῳ τῶν
μοναζόντων ἐτύγχανεν.

3. έντεϋθεν αὐτὸν ἔργοις ὑπακοῆς ἀληθοῦς ὁ μακαρίτης Νικηφόρος κατηρτισμένον ἰδὼν, ἐπιτρέπει τούτῳ τὸν τοῦ ἀρχιστρατήγου Μιχαὴλ οἰκῆσαι ναὸν (ἐν τόπῳ δὲ οὗτος ἦν ὃς Κτίσμα προσηγόρευται) καὶ ἡσυχία προσκεῖσθαι καθ' ἑαυτὸν. ὁ δὲ καὶ ταύτην τὴν ἐντολὴν ἀσμένως δεξάμενος, τὸν ῥηθέντα καταλαμβάνει τόπον· καὶ τὸν νεῶν ἤδη κατηριπωμένον εὐρὼν καὶ τὸν χῶρον ὑλομανοῦντα, τὴν ὕλην διακαθάρας, ναὸν ὁ μακαρίτης καινὸν ἐξ αὐτῶν κρηπίδων ἐδείματο. καὶ τοῦτον νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν ἐναυλιζόμενος, εὐχαῖς ἐχρῆτο καὶ δάκρυσι, προσδεόμενος τὸν θεὸν τὸν ἀπὸ ὀλιγοψυχίας καὶ καταιγίδος τοῦς [p. 9] ἐπ' αὐτῷ πεποιθότας λυτρούμενον· ἀλλὰ καὶ χαμευνίαις ταπεινοῦν ἐπειρᾶτο τὴν σάρκα· καὶ νηστείαις τὰς ἀτάκτους ἔσπευδε ταύτης ἀναστέλλειν ὀρμάς. διὰ δύο γὰρ ἡσθιεν ἡμερῶν ἢ τριῶν· ἐνίοτε δὲ καὶ πᾶσαν ἄσιτος διετέλει τὴν ἐβδομάδα. εἶθ' οὕτως ἄρτος αὐτῷ τὴν χρεῖαν ἐπλήρου βραχὺς καὶ τινα τῶν σπερμάτων καὶ λαχάνων· ὧν ἄκροις χεῖλεσιν, ὡς εἰπεῖν, ὁ θαυμάσιος ἀπεγεύετο. ποτὸν δὲ τούτῳ τὸ πᾶσιν ἀφθόνως προκείμενον ἦν. καὶ μηδενὶ κόρῳ τῷ τὴν ὕβριν τίκτοντι βαρυνόμενος (ὃ πάσχουσιν οἱ γαστρὸς δοῦλοι) καὶ τῷ ὑπὸ γαστέρα συνεσταλμένῳ τῷ ὀργάνῳ, προσωμίλει τῷ κτίσαντι, «ἦρα τοῦς ὀφθαλμοῦς μου εἰς τὰ ὄρη» λέγων «ὄθεν ἤξει ἡ βοήθειά μου.»

καὶ ἐπειδὴ τὸ λαμπρότερον σάλπιγγος τὰ τοῦ ἀνδρὸς περιήχει πασανταχοῦ [λεγε· πανταχοῦ] κατορθώματα (εἶωθε γὰρ ἀρετὴ τὸν ἐργάτην ἀνακηρύττειν), μαθὼν τὰ κατ' αὐτὸν ὁ παῖς πάντα καὶ θείῳ πόθῳ τὴν καρδίαν πυρποληθεὶς, πάντων τὰς ψυχὰς νέων θέλγειν δυναμένων ὑπεριδῶν, πρὸς αὐτὸν ἐφοῖτα. ὃν ἐκεῖνος μετὰ περιχαρείας δεξάμενος καὶ τῷ θεῷ τὴν ὀφειλομένην καταπέμψας εὐχαριστείαν, τῷ μεγάλῳ Νικηφόρῳ προσάγει· καὶ παρὰ τοὺς ἱεροὺς αὐτοῦ πόδας τὸν παῖδα θείας, εὐλογίας αὐτῷ μεταδοῦναι ἠξίου. τόνδε παρευθὺ τοῦτο ποιῆσαι καὶ τὸ μοναχικὸν σχῆμα περιβαλεῖν, ἀποκείροντα, λέξαι τε τῷ τούτου πατρί· «πολλὴν τοῦ νεανίου προνοίαν, ἀδελφέ, ποίει· δαψιλῆ γὰρ ἀτεχνῶς αὐτῷ τὴν τοῦ πνεύματος ὄρῳ χάριν ἐπιφοιτήσασαν· καὶ μοναχῶν πατὴρ οὐκ εὐαριθμῆτων γενήσεται καὶ πολλοὶ τῆς σωτηρίας δι' αὐτοῦ τεύξονται.» ταῦτα προορατικῶς χαρίσματι φήσας, ὁ μέγας εἰς τὸν αὐτοῖς ἀποτεταγμένον [p. 10] τόπον ἐξέπεμψεν, ἐπευξάμενος.

4. γενόμενος οὖν ἐκεῖ μετὰ τοῦ πατρὸς, ὁ μακάριος πόνοις σκληροτάτοις ἑαυτὸν ἐξεδίδου καὶ τὴν ὀλίγοις βατὴν <ἄν> ἐπιστρόφως ἐφιλονεῖκει πορεύεσθαι. καὶ τὸ μὲν σῶμα τῷ τραχεῖ τῆς διαίτης καὶ τῷ τῆς ἀγρυπνίας συντόνῳ κατεμαραίνετο· ἡ θεοφιλὴς δὲ ψυχὴς} μᾶλλον ἐφαιδρύνετό τε καὶ τῶν ἡλιακῶν λαμπρότερα βολίδων ἐδείκνυτο. καὶ {διὰ} τοῦτο διὰ σπουδῆς ἦν τῷ μεγάλῳ τὸ μή τι τῶν δεξιῶν καὶ θεῷ

φίλων παραλιπεῖν, ἀλλὰ καὶ πᾶσιν ἐγχειρίσαι καὶ πάντα πρὸς πέρας αἴσιον ἀγαγεῖν. καὶ συνεχῶς ἀνελίσσων τοὺς τῶν πάλαι λαμπάντων βίους πατέρων καὶ διερχόμενος, τοῦ μὲν ζηλοῦν τὴν μετριοφροσύνην ἠπειγέτο, τοῦ δὲ τὸ πρᾶον ἠρεῖτο μιμεῖσθαι καὶ τὸ φιλήσυχον ἄλλου, τὸ τὰς ἀλόγους ὀρέξεις καὶ τὸ φιλήδονον ἀναχαιτίζειν εἶδος ἐγκρατές· κατορθοῦν ἔσπευδεν ἄλλου τὸ περὶ τὰς προσευχὰς καὶ παννύχους στάσεις μετῆξιεν [λεγε· μετιέναι] καρτερικόν, καὶ (ἴν' εἶπω τι συντομώτατον) τὸ φιλόπονον τῆς φιλέργου μελίσεως ἐπιδεικνύμενος. τὰ πάντων κάλλιστα καὶ πρὸς σωτηρίαν φέροντα συλλεξάμενος, τοῖς τῆς ψυχῆς ἐναπέθετο κόλποις ὁ πάνσοφος· καὶ ὡσπερ τὰ τῶν ἀρωμάτων εὐώδη τῆς προσούσης αὐτοῖς εὐπνοίας καὶ τὸν πλησίον ἀέρα πληροῖ, οὕτω δὲ καὶ ὁ θειότατος {οὔτος} Σάβας καὶ ἀπ' αὐτῆς μόνης τῆς συνουσίας πολλὴν ἐνίει τῇ ψυχῇ τὴν ὠφέλειαν καὶ τῶν αὐτοῦ μετεδίδου χαρίτων. καὶ πανταχοῦ σχεδὸν Σικελίας ἢ φήμη [p. 11] χωροῦσα, τὸν ἱερὸν ἐκεῖνον ἄνθρωπον ἐμεγάλυνε.

διὸ καὶ πολλοὺς τῆς ἀσκήσεως ἔρωσ λαμβάνει. καὶ ὅλοι <ἐπὶ> τῆς πρὸς αὐτὸν ἀφίξεως γίνονται οἱ τὸν τόπον καταλαβόντες, καίπερ μήπω τεθεάμενοι τὸν μακαρίτην, ἅμα τῷ τοῦτον ἰδεῖν, αὐτὸν εἶναι τὸν ζητούμενον ἐτεκμήραντο, εὐπρόσιτον ἦθος καὶ χαρίεν κατιδόντες, ἄγγελον τῆς ἔνδον ἀρετῆς ἀψευδῆ. οὗς

Χριστοφόρος καὶ Σάβας ὑποδεξάμενοι, κατάλογον ἤρξαντο συνιστᾶν μοναχῶν· καὶ τὸ μὲν πρῶτον οὐ μικρῶς ἐδυσχέρανον, τῶν πρὸς τροφήν αὐτοῖς ἐπιτηδεῖων σπανίζοντες· ἔπειτα δὲ τῆς ἄνωθεν ῥοπῆς ἑαυτοὺς τῆς τὰ σύμπαντα χρηστότητος ἐμπιπλώσης, συνετῶς ἐξαρτίσαντες, πάντας τοὺς ὡς αὐτοὺς φοιτῶντας ὑπτίαις ἐδεξιοῦντο χερσὶ καὶ τοῖς προλαβοῦσι συνέταπτον.

καὶ ἐπειδὴ τὸ τῶν μοναχῶν πλήθος ταῖς καθ' ἑκάστην ἐπεδίδου προσθήκαις, ἠξίου τὸν μακαρίτην Νικηφόρον ὁ Χριστοφόρος τὴν φροντίδα τῶν ἀδελφῶν ὑπελθεῖν. τόνδε πρὸς αὐτὸν εἶπεῖν· «οὐκ ἤδη σοι φθάσας ἔφην ὡς ὁ νεανίας οὗτος πολλῶν ψυχῶν ἀφηγήσεται πῶς οὖν λήθη τὸ προρρηθὲν παραδέδωκας» καὶ τῆς χειρὸς τοῦ μεγάλου λαβόμενος Σάβα, «οὗτός ἐστιν» εἶπε τῷ γέροντι «ὁ τὴν τῶν μοναχῶν παρὰ τῆς ἄνωθεν προνοίας προστασίαν ἐγχειρισθεῖς.»

[p. 12]

τούτων ἀκούσας, ὁ θεοφόρος τῶν τοῦ θεσπεσίου Νικηφόρου ποδῶν ἐφαψάμενος, ἰκέτης ἐγίνετο καὶ θερμῶς ἐδεῖτο μὴ τὴν ἀρχὴν ἐπιτραπῆναι τῶν ἀδελφῶν· καὶ ὅς· «τὴν ὑπακοήν, ᾧ τέκνον, πλήρωσον· καὶ τὸν αὐτῇ κείμενον ἀπολήψη μισθὸν καιρῷ τῷ προσήκοντι. καὶ Χριστὸς γὰρ οὐ τὸ οἰκεῖον ποιήσων ἐλήλυθε

θέλημα, τὸ τοῦ πατρὸς δέ· Ἡ ὑπήκοος γάρ, Ἡ ὡς φησι Παῦλος, Ἡ γέγονε τῷ πατρὶ μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ. Ἡ καὶ τῆς μὲν ἱερᾶς καὶ θεῶ προσοικειούσης ὑπακοῆς ὁ μισθὸς ἄφατος, τὸ δὲ τῆς ἀνυπακοῆς ὄντως <ἐπιτίμιον ἀνύποιστον> καὶ χαλεπὸν· καὶ ἴσασι πάντως οἱ τούτου πεπειραμένοι.»

5. ταῦτα τοῦ μακαρίου φήσαντος Νικηφόρου, Σάβας ὁ θαυμαστὸς τὴν τῶν μοναστῶν προστασίαν ὑπήλθεν· καὶ ἐπέειπερ τὴν τοῦ πνεύματος χάριν πλουσίως εἶχεν ἐπιχορηγουμένην αὐτῷ, προσφόρως ἄγαν τοῖς ὑπ' αὐτὸν προσεφέρετο, τοὺς μὲν παρακλήσει χειραγωγῶν πρὸς τὰ κρείττονα, τῶν δὲ τὸ νωθρὸν ἐπιλήξει διαγείρων μετρία, ἐτέρων ταπεινώσεως ὑποθήκαις κατασπῶν τὸν τῦφον καὶ μετριάζειν πείθων ἐπ' ἀρεταῖς, πᾶσι πρὸς τὰ τοῦ πονηροῦ δελεάσματα γενναίως ἴστασθαι παραινῶν καὶ μεγαλοψύχως τὰ τῆς ἀσκήσεως φέρειν ἐπίπονα· τὸ γὰρ πρὸς τὸ δυσχερὲς τῶν ἀγώνων ἐπαγορεύειν καὶ ῥαθυμίας ἠττᾶσθαι σαθρᾶς τῷ ὄντι καὶ παρειμένης ψυχῆς καὶ τοῦ ἐπαγγέλματος ἀναξίας, οὕτως πρὸς ἀρετὴν ἀλείφων ὁ μέγας τοὺς μαθητὰς καὶ καταρτίζων ταῖς εἰσηγήσεσιν, τῆς πρὸς οὐρανὸν φερούσης ἔχεσθαι [p. 13] παρεσκεύαζε· ἀλλ' οὐ γὰρ ἀνεκτὰ τῷ βασκάνῳ ταῦτα κατέστη δαίμονι. οὐδὲ τὴν τῶν ἀνδρῶν ἀρετὴν οὕτω διαλάμπουσιν ἠνεγκεν· ἀλλὰ τοὺς μαιφόνους Ἰσμαηλίτας εἰσδύς, πειρασμοῖς δι' αὐτῶν ἔσπευσε τοὺς ὀσίους περιβαλεῖν.

6. ἐπιστρατευσάντων γὰρ ἐκείνων πάση τῇ χώρᾳ καὶ τὰ κατ' αὐτὴν πάντα ληϊζομένων, λιμός τις πικρότατος οὐ μόνον τοῖς ἐν πόλεσι κατοικοῦσι ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐν ὄρεσι διαιτωμένοις ἐνέσκηψε. καὶ ἦν ἰδεῖν τραγωδίαν φρικτὴν καὶ πᾶσαν συμφορὰν ἀποκηρύττουσαν· πολλοὶ γὰρ τῶν χριστιανῶν κατ' ἐκεῖνο καιροῦ βρῶμα τὰς τῶν φιλότατων παιδῶν ἐποίησαν σάρκας· καὶ τοῦτο δρᾶσαι γεννητόρων ὀδόντες οὐκ ἐμυσάχθησαν· ὁ πάλαι τῷ Ἰουδαίων ἔθνει τετόλμητο δίκας τῆς χριστοκτονίας τινύντι. ἀλλὰ καὶ παῖδες δυστυχῶν γονέων σαρκὸς ἀπεγεύσαντο καὶ ἀδελφῶν ἀδελφοί· οὐδὲ γυναῖκες ἀπείρατοι τοῦ δεινοῦ τηνικαῦτα διέμειναν· ἀλλὰ γὰρ καὶ αὐταὶ τὰς τῶν ἰδίων ἀνδρῶν γαστέρας ἐπλήρωσαν. τοῦ λιμοῦ δυναστεύοντος, καὶ ἡ φύσις καθ' ἑαυτῆς ἐχώρει καὶ ἑαυτὴν κατεβόσκετο· καὶ τὸ τοιοῦτον ἄγος εἶδε παρὰ τοῖς ὀρίοις ἐκείνοις ὁ ἥλιος.

ταῦτα δὲ μὴ φέροντες ὄραν οἱ τοῦ μακαρίτου Σάβα συγγενεῖς καὶ ἡ τούτου μήτηρ ἐν τῇ πόλει Κολασσαέων, ὡς αὐτὸν στείλαντές τινα, τὴν ταχίστην ἐλθεῖν καὶ τῶν συνεχόντων αὐτοὺς ἐξελέσθαι δεινῶν ἐλιπάρουν. τόνδε ταῦτα μαθόντα δριμεῖά τις εἰσηλθεν ἀνία· καὶ τι γὰρ ὁ παῖς εὐγνώμων ἦν· καὶ τὸ τῆς τεκούσης πάθος οἰκεῖον ποιούμενος,
[p. 14] καὶ θάπτον σὺν τῷ πατρὶ κατὰ τὴν ἐνεγκαμένην γενόμενος, εὐρίσας [λεγε· εὐρίσκει] πάντας ἐσχάτους

κακοῖς παλαίοντας. οὐ γὰρ μόνον τῶν αὐτοῖς προσόντων ἀπεξενούντο, (ὅπερ καὶ αὐτὸ δεινὸν καὶ ψυχῆς καθικνεῖσθαι δυνάμενον) ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ παρὰ τῶν κακίας θεραπευτῶν χερσὶ τῶν Ἰσμαηλιτῶν εἰς θάνατον παρεδίδοντο· ὁ πολλοὶ καὶ τῶν μοναζόντων πεπόνθασιν. τότε [λεγε· τότε] δὴ ὁ πανίερος οὗτος Σάβας οὐ τοῖς οἰκείοις μόνον ἀλλὰ καὶ πολλοῖς ἄλλοις τὴν σωτηρίαν ἐπραγματεύσατο· δι' ἐρήμων ὁρέων διαβιβάσας αὐτούς, καὶ καρτεροῖς ἐγκατοικίσας Ἐρύμασι, καὶ τὴν πληθὺν ἐκεῖσε καταλιπὼν τοῦ λαοῦ, διαποντίῳ πορείᾳ μετὰ τῶν αὐτοῦ γεννητόρων τὴν Καλαβρίαν καταλαμβάνει· καὶ τῇ τῶν Καρονιτῶν ἐπιφοιτήσας κώμη, τισὶ τῶν αὐτῶν συγγενῶν φιλοφρόνως ἐπιξενούται.

7. καὶ ἡμερῶν παρηκουσῶν οὐ συχνῶν, τοὺς τεκόντας παρὰ τοῖς συγγενέσι ἐάσας, σὺν ἅμα τῷ ἰδίῳ ἀδελφῷ (Μακάριος οὗτος ἦν ὁ θεοφιλῆς μοναχός) ἐν τῇ τοῦ Μερκουρίου ἐπαρχία γίνεται Καλαβρίας μεταξὺ καὶ Λαγοβαρδίας κειμένη· ἔνθα ὅτι πλεῖστοι κατώκουν μοναχοί, πόνοις ἀσκήσεως εὐτόνως ἐγγυμναζόμενοι, οἱ μὲν τὸν ἐρημικὸν πάντη καὶ ἄμικτον μετερχόμενοι βίον καὶ τῷ θεῷ προσλαλοῦντες μόνῳ, οἱ δὲ οἰκίσκοις ἡσυχίαν ἱκανοῖς παρέχειν ἐγκαταμένοντες, ἕτεροι δὲ μιγάδι στοιχοῦντες κανόνι καὶ τὸν τῆς ὑποταγῆς ἄθλον ἀνύοντες. ὁ δὲ Σάβας τὸν μὲν τόπον τῆς ἐπιτηδειότητος λίαν ἀποδεξάμενος, τοὺς δὲ τιμίους ἄνδρας τῆς ἀκριβοῦς πολιτείας θαυμάσας,

[p. 15] εὐχῆ δούς ἑαυτόν, «<εἰ σὸν ἔστιν» εἶπε «θέλημα, κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, οἰκῆσαί με τὸν σὸν δοῦλον ἔνταῦθα, δηλὸς μοι τῆ σῆ χρηστότητι ὁ τῆς κατοικίας γένοιτο τόπος. καὶ μὴ τὴν ἐμὴν βδελυζάμενος δέησιν παρασιωπήσης.» καὶ τῆς εὐχῆς αὐτῷ πέρας λαβούσης, θεία τις ὄψις ἐπιφοιτήσασα, τὸν τόπον αὐτίκα δείκνυσι τῷ δικαίῳ. καὶ ὅς τὴν συνήθη εὐχαριστίαν δούς τῷ δεσπότη, τοὺς ὁσίους αὐτοῦ γεννήτορας καὶ τοὺς σὺν αὐτοῖς μεταπέμπεται· καὶ πρὸς τὸν ῥηθέντα χῶρον ἀνάγει. ὄν, μηδὲν μελλήσαντες, ἐκκαθαίρουσι· καὶ πυρὶ δαπανῶσι τὴν ὕλην· εὐθύς τε πρῶτον ναὸν ἱερὸν ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἀρχιστρατήγου Μιχαὴλ ἀνεγείρουσι, τοῦ μάκαρος «ἀξιὸν ἔστι» εἰρηκότος «τὴν τῶν σωζομένων προοικοδομηθῆναι μητέρα, εἴθ' οὕτως τὰς τῶν μοναζόντων οἰκήσεις». καὶ τῆς ἄνωθεν ἐπικουρίας συνεφαπτομένης τῶν πόνων, οὕτω [λεγε· αὐτῷ] πάντα χρηστὸν ἀπειλήφει πέρας.

8. οἱ δὲ γε θεῖοι πατέρες οἱ τὸν τόπον οἰκοῦντες ἐκεῖνον (οὓς ἤδη φθάσαντες ἐδηλώσαμεν) τὴν τοῦ θεοφόρου Σάβα πολιτείαν ἑωρακότες, φωνὰς πρὸς κύριον εὐχαριστηρίους ἠφίεσαν τὸν αὐτοῖς τοιοῦτον φωστῆρα δείξαντα· ἕως γὰρ νέαν εἶχε τὴν ἡλικίαν, ὁ ὄσιος ἐνὶ μόνῳ χιτῶνι τὰς ἐναντίας φέρων ἐκτροπὰς τοῦ ἀέρος ἠρκεῖτο, θέρους μὲν ἡλιακαῖς ἀκτίσι φλεγόμενος, χειμῶνος δὲ σφοδρότητι κρύους πηγνύμενος· ἀλλὰ καὶ βαδίζων ὁ γενναῖος καὶ τῷ ἔργῳ

προσκείμενος, γυμνὸς εἶχε τοὺς ὠραίους ὄντως [p. 16] πόδας καὶ ἀποσ<τ>ολικούς, ὡς δὲ καὶ τὴν τιμίαν αὐτοῦ καὶ ἱερὰν κεφαλὴν. καὶ πρὸς κύριον αἴρων τοὺς ὀφθαλμούς, «ἴδε τὴν ταπείνωσίν μου καὶ τὸν κόπον μου» μετὰ δακρύων ἐβόα «καὶ ἄφες πᾶσας τὰς ἁμαρτίας μου.» τῇ δὲ ἀγρυπνίᾳ πολλάκις τοῦτον ἐνησχολεῖτο τὸν τρόπον. ἦδε μὲν ἀφ' ἐσπέρας τὰ τοῦ Δαυὶδ λόγια, γονυκλινῶν καὶ χεῖρας τείνας σταυροειδῶς, καὶ τὰ ἐκεῖθεν κάλλη φανταζόμενος ὁ θαυμάσιος· ἠνίκα δὲ πᾶσι τέλος τοῖς ψαλμοῖς ἐπετίθει, τὴν ἀδελφότητα συναθροίζων, μετ' αὐτῶν ἄχρι πρωΐας τὴν ὑμνωδίαν παρέτεινεν. ἔπειτα τοσοῦτου μετελάμβανεν ὕπνου, ὅσος ἀπέχρη τὸ σῶμα παραμυθεῖσθαι τῷ συνεχεῖ τῶν πόνων κατεργαζόμενον, τὸν μέγαν ἐν τούτῳ καὶ θεῖον ζηλῶν Ἀρσένιον.

πολλοὶ γοῦν οὐ τῶν πέλας μόνον ἀλλὰ καὶ τῶν πόρρω λαχόντων τὴν οἴκησιν ὡς τὸν μέγαν ἐφοίτων, ἀγιασμοῦ καὶ ὠφελείας τευζόμενοι· καὶ οὐκ οἱ τὸν ἀπράγμονα μόνον καὶ μοναστικὸν διώκοντες βίον ἔρωτι τῆς τοῦ ἀνδρὸς ὁμιλίας ἠλίσκοντο, ἀλλὰ γὰρ καὶ τοὺς ἐν πόλεσι καὶ κώμαις οἰκοῦντας πόθος εἰσῆει πολὺς τοῦτον ἅγιον ἱστορῆσαι καὶ τῶν αὐτοῦ διδαγμάτων ἀπόνασθαι. οἱ σὺν οὐδὲ μιᾷ μελλήσει παραγινόμενοι, πρόσωπόν τε πολλῆς χάριτος γέμον ὀρῶντες καὶ λόγους ἀπὸ χειλέων γλυκασμὸν σταζόντων ἐνωτιζόμενοι, ἀποχρῶσαν τοῦ

τῆς ὁδοιπορίας κόπου τὴν ἀμοιβὴν ἀντελάμβανον. τί γὰρ χαριέστερον ἢ μακαριώτερον τοῦ πλήρει συνέσεως τὰς ὄψεις ἐπιβάλλειν ἀνδρὶ καὶ ῥήματα ζωῆς ἐξ αὐτοῦ πηγάζοντα δέχεσθαι καὶ οἱ μὲν αὐτῶν οὐκέτι πρὸς τὴν τοῦ κόσμου πλάνην παλινδρομήσειν ἠνείχοντο, ἀλλ' ὑπὸ τῷ μεγάλῳ ταπτόμενοι, τὴν ἀσκητικὴν παλαίστραν

[ρ. 17] μετήεσαν καὶ τὴν φύσιν ἐπιπόνως ζῆν ἐβιάζοντο· οἱ δὲ ταῖς τοῦ ὀσίου βελτιούμενοι διδαχαῖς, πρὸς τὰς οἰκήσεις ἑαυτῶν ἐπανήεσαν καὶ τῷ φθάσαντι βίῳ παλινφδιαν ἦδον· καὶ ταῦτα μὲν ᾧδὲ τε ἔσχε καὶ εἰς τοιόνδε πέρας κατήνησεν.

9. ἐπανῆκε δὲ πάλιν τῶν θεοστυγῶν καὶ βεβήλων Ἀγαρηνῶν στρατιὰ· καὶ πᾶσι τοῖς ἀνὰ τὰ ὄρια τῆς Καλαβρίας οἰκοῦσι, πρὸς δὲ καὶ τοῖς ἐν ὄρεσι καὶ σπηλαιοῖς διάγουσιν, μυρίον ἐνήκαν φόβον οἱ ἀσεβεῖς· καὶ πάντες δείματος ἐπληρώθησαν. καθ' ὃν καιρὸν καὶ Μαλακεινὸς ἐκεῖνος ὁ τῆ τοῦ πατρικίου ἀξία τετιμημένος κατὰ κράτος ὑπὸ τῶν μιαρῶν ὄλετο. ταῦτα δὲ τὰ πολλῶν ἄξια γέγονε θρήνων τοῦ θεοῦ πάντως διὰ τὰς ἡμῶν συγχωρήσαντος ἀμαρτίας. τότε τοίνυν τόπος ἐρυμνὸς κατὰ τὴν παράλιον οὖσιν ἠρευνᾶτο πατράσι πρὸς ἀποφυγὴν τῶν δεινῶν· καὶ δὴ τὰ ὄρια περινοστοῦσι τοῦ Λατινιανοῦ. μεθ' ὧν καὶ ὁ μακαρίτης ἄπεισι Σάβας· καὶ ὥσπερ ὑπὸ τινος ἀγγέλου χειραγωγούμενος, ὠχυρωμένῳ πάνυ Καστελλίῳ περιτυγχάνει πρὸς αὐταῖς ταῖς ὄχθαις ὄντι

τοῦ ποταμοῦ (Σίγγον τοῦτον ἐπονομάζουσιν). ὁ δὲ θεῖος ἀνὴρ ἔρμαιόν τι θαυμαστὸν τοῦτο λογισάμενος εἶναι, ἄνεισι εὐθὺς εἰς αὐτό· καὶ οἶκον εὐκτῆριον ἐν τούτῳ τοῦ μάρτυρος εὐρηκῶς Λαυρεντίου, ἔγνω θεοῦ βούλησιν εὐδοκεῖν τοῦτον οἰκισθῆναι τὸν [p. 18] τόπον καὶ φροντιστηρίου τάξιν λαβεῖν. καὶ δὴ τὴν μὲν ὕλην ἀμφιλαφῆ οὖσαν ἀνακαθαίρει· οἰκοδομεῖ δὲ τινα πρὸς ἀσφάλειαν προτειχίσματα· εἶθ' οὕτως ἐκ βάθρων ναὸν καινὸν ἐπ' ὀνόματι τοῦ ῥηθέντος μάρτυρος οἰκείαις ἀνεγείρει χερσί· καὶ πλῆθος συναγαγὼν ἀδελφῶν, περιφανεστάτην μονὴν συνεστήσατο, ἐν ἧ ἡ πλεῖστοι πράξει καὶ θεωρίᾳ διέλαμπαν.

ἐν τῇ λεχθείᾳ τοίνυν μονῇ Μακάριον τινα τοῦνομα πρακτικώτατον ἄνδρα καὶ λόγῳ κοσμούμενον οἰκονόμον ὁ ἱερός κατεστήσατο Σάβας· ἐπιτραπίσης οὖν τῆς τῶν μοναχῶν φροντίδος αὐτῷ, τῇ ἡσυχίᾳ τὰς πέντε τῆς ἐβδομάδος ἡμέρας προσανεῖχεν ὁ μέγας· τροφῆς τε μετεῖχεν οὐδὲ μιᾶς· σαββάτου δὲ ἐξιῶν, τῇ ἀγρυπνίᾳ μετὰ τῶν ἀδελφῶν μέχρι τῆς θείας λειτουργίας ἐνήθλει· καὶ τῶν ἁγίων τοῦ Χριστοῦ κοινωνῶν μυστηρίων καὶ συνεσθίων τοῖς ἀδελφοῖς, πάλιν τῇ φίλῃ προσήδρευεν ἡσυχία, Εὐθύμιον κατὰ τοῦτο μιμούμενος τὸν ἀοίδιμον· πολλάκις δὲ καὶ τοῦ κατὰ τὸν Σίγγον ποταμὸν ἐπιβαίνων ὄρους, (φιλήσυχος γὰρ ἦν ὁ θεσπέσιος) ταῖς ἐν αὐτῷ λόχμαῖς ἐμφιλοχωρῶν ἦν καὶ ταῖς πρὸς θεὸν εὐχαῖς

ἐνηδόμενος, μηδενὸς τὸν χῶρον εἰδότος, πλήν Μακαρίου τοῦ ἔναγχος δηλωθέντος. οὗτος γὰρ ταῖς τῶν μοναχῶν φροντίσι κατατεινόμενος, ἀπήει θαμινώτερον πρὸς ἐκεῖνον παρηγορίας τευξόμενος. ὁ γοῦν τῆς διακρίσεως λύχνος συνδιαφέρειν τὸν πόνον τῷ μαθητῇ διαγνοῦς, τοῦ μὲν πορρωτέρω μετιέναι τὴν ἡσυχίαν ἀπέσχετο, τῷ Καστελλίῳ δὲ περὶ ταύτην πονῶν, καὶ τοῖς ἄλλοις μετεδίδου τῆς ὠφελείας καὶ ἀρετῆς αὐτοῖς ἀρχέτυπον προὔκειτο.

[p. 19]

ἠνίκα δὲ τῶν πανάγων νηστειῶν ὁ καιρὸς ἐπεδήμει, τὴν μὲν πρώτην τῶν τῆς τεσσαρακοστῆς ἐβδομάδων ὁ ἱερὸς οὗτος ἀνὴρ ἄσιτος ἦν μέχρι σαββάτου· καὶ τότε ἄρτω βραχεῖ τὸ σῶμα πεπονηκὸς ἀνεκτᾶτο καὶ ὕδατι· τὰς δὲ μετ' αὐτὴν ἐβδομάδας διὰ τριῶν ἅπαξ ἡμερῶν τοῦ μετὰ τὴν μέθεξιν διδουμένου τῶν μυστηρίων μεταλάμβανεν [λεγε· μετελάμβανεν] ἄρτου· καὶ τούτου δέ, ἵνα μὴ πρὸς τοὺς τῶν ἀγῶνων πόνους ἀπαγορεύση, μετεῖχεν ὁ πάνσοφος. οὕτω μὲν οὖν πάντα τὸν τῆς νηστείας διαυλον διετέλει, φυλάττων καὶ τῷ σώματι τὴν ἰσχὺν καὶ τῷ νῷ τὸ ἀμείωτον· τὸ γὰρ ἔξω τῶν ὄρων ἄπτειν καὶ τοῖς ὑπὲρ δύναμιν ἐγχειρεῖν καὶ σώματος πάρεσιν καὶ φρενῶν παραφορὰν τοῖς πολλοῖς ἀπεργάζεται. τῆς δὲ φαιδρᾶς τοῦ σωτῆρος καταλαμβάνουσης ἐγέρσεως, ἐν ἑπτὰ μόνον ἡμέραις συνεσθίων τοῖς ἀδελφοῖς καὶ πάντων ἀπλότητι

καρδίας μεταλαμβάνων και πνευματικῶς εὐφραινόμενος, πάλιν τῆς προτέρας διαγωγῆς εἶχετο <και νηστειαις τὸν κοῦν ὑπεπίαζεν>.

10. θανατηφόρου πάθους ποτὲ κατὰ πάσης μέλλοντος ἐν{α}σκήπτειν τῆς περιχώρου, (περὶ λαιμὸν δὲ εἶωθε τοῦτο συμβαίνειν) ὁ μέγας τὴν ἐκκλησίαν καταλαβὼν και πάντα συναθροίσας τοὺς μοναχοὺς, τὴν ὀλεθρίαν ἔλευσιν αὐτοῦ προηγόρευεν· ἀπεκαλύφθη γὰρ τοῦτω προσευχομένῳ· και τινα τῶν ἀδελφῶν βαθμοῦ τοῦ τῶν ἱερέων ἡξιωμένον προσκαλεσάμενος, στέλλει πρὸς τὸ τοῦ ἱεροῦ Θεοδώρου σεμνεῖον τὸ τοῦ Σάληκος ἐπιχωρίως ὠνομασμένον, προστάξας αὐτῷ τὸ τοῖς ἐκεῖ πατράσι συμβὰν κατιδεῖν και τὴν [p. 20] ταχίστην ἐπανακάμψαι. τὸνδε, τῷ φροντιστηρίῳ παραβαλόντα, τὸ λείψανον ἤδη Θεοδώρου τοῦ μάκαρος ἑωρακέναι προκείμενον, πρὸς δὲ ἕτερα δύο τὸ αὐτὸ τοῦτο παθόντων ἀδελφῶν, και φόβῳ κάτοχον γεγονότα ἢ [λεγε· ἦ] ποδῶν εἶχεν ἐπανελθεῖν και τὸ ὄραθὲν ἀπαγγεῖλαι τῷ θεσπεσίῳ. ὁ δὲ πρὸς πάντα «εὐτρεπίσωμεν ἑαυτοὺς, πατέρες» ἔφη «και ἀδελφοί, νηφούση τῇ ψυχῇ ἔτοιμοι γενώμεθα πρὸς τὴν ἔξοδον ἀμώμητον· φυλάξωμεν τὸ ἐπάγγελμα, ρύπου λογισμῶν καθαρὰν τηρήσωμεν τὴν ψυχὴν· ὅσον γὰρ οὕπῳ και ἡμῖν παγίδος ἐπελεύσεται τρόπον τὸ τῶν μοναχῶν ἐκείνων ἀψάμενον. μηδεὶς οὖν τινα τῶν ἐλαττωμάτων ἐν μυχοῖς καρδίας ἐκέτω· ἀλλ' εἰς

φῶς δι' ἐξαγορεύσεως προτιθέτω, ἵνα μὴ κατὰ τὸν τῆς ἐξόδου καιρὸν ἐλεγμοῖς περιπέση χαλεπωτάτοις.» τούτων ὑπὸ τοῦ ὀσίου ῥηθέντων, τῇ ἐξῆς ἡμέρας νόσῳ τῇ ῥηθείσῃ δύο περισεθέντες τῶν ἀδελφῶν, ἐξ ἀνθρώπων ἐγένοντο· καὶ τὸ πάθος μέχρι πέντε καὶ δεκάτης διέρπων ἡμέρας, πέντε τῶν μοναχῶν πρὸς τοῖς εἴκοσι νεκροὺς ἀπειργάσατο. προέγνωστο δὲ τῷ θεοφόρῳ τούτων ἡ ἀποβίωσις· ὃς ἐπὶ πᾶσι τῷ τῶν ὄλων ἠὺχαρίσκει δεσπότη· καὶ τῷ προσάντει τοῦ βίου μᾶλλον προσέκειτο· ἦν γὰρ κομιδῆ ῥωμαλέος καὶ πρόθυμος καὶ πόνοις σώματος πλέον καιρῶν ἢ ἕτεροι θεραπείαις· διὸ καὶ χάρις αὐτῷ θεῖα παραδόξως ἐπικατέστη. καὶ τοὺς ἐνοχλοῦντας ἐκάστῳ λογισμοὺς ἤδει· καὶ οἷοις μὲν ἕκαστος κλονούμενος ἦν καὶ ἠττώμενος, οἷων δὲ πάλιν κατεπαιρόμενος καὶ ὑπερκαθήμενος. καὶ περιτρεπομένῳ μὲν συνήλγει τῷ μαθητῇ καὶ συνέκαμνεν ἡ φιλάνθρωπος ἐκείνη καὶ [p. 21] συμπαθεστάτη ψυχὴ· τὴν νίκην δὲ φερομένῳ τῷ μετρίῳ στοιχεῖν συνεβούλευε.

καὶ οὐχὶ τῶν μὲν ψυχῶν εὐστοχώτατος ἦν καὶ ἄριστος ἰατρός, τοῦ δὲ τὰ σώματα θεραπεύειν καὶ τῶν συνεχουσῶν ἀπαλλάττειν μαστίγων ἡμοίρει, ἀλλὰ γὰρ καὶ ταύτην εἶπερ τις εἰλήφει τὴν χάριν καὶ γίνεται σημείων αὐτουργὸς καὶ τεράτων, ὡς τὰ ἐξῆς παραστήσει τοῦ λόγου.

11. ἐφόδου γὰρ καὶ αὖθις τῶν μοχθηρῶν Ἰσμαηλιτῶν

ἐν ταῖς τῆς Καλαβρίας κώμαις γεγενημένης, (οὐ γὰρ ἤρκει τοῖς θεομάχοις τὰ φθάσαντα, προσθῆναι δὲ καὶ τὸ ἐλλεῖπον ἐβούλοντο) ἐκείνων οὖν ἐξαπίνης ἐπιδραμόντων, οἱ μὲν τῶν τὰς ἀνδροφόνους αὐτῶν διαδράντων χειρας φρουρίοις ἐθιρῶντο τὴν σωτηρίαν, οἱ δὲ δρυμῶσιν ἑαυτοὺς λασίοις ἀπέκρυπτον, ἔνιοι δὲ τὴν Καλαβρίαν παρατρέχοντες πᾶσαν, τοῖς τῆς Λαγοβαρδίας ἐπεφοίτων ὁρίοις. τῶν δὲ τοῦ μεγάλου τούτου τινὲς συγγενῶν ἐκ τῆς Καρονιτῶν ὀρμώμενοι κώμης, (ἧς ἔφθη μνημονεύσας ὁ λόγος) τὸν τοῦ Λατινιανοῦ χῶρον τῆς οἰκείας ἠμείψαντο. ἐνὶ οὖν τῶν ἐκεῖ φοιτησάντων παιδίον ἦν ἕκτον ἐνιαυτὸν ἤδη καὶ μικρὸν τι προσέλκον· τούτου δὴ πρὸς βρῶσιν βοτάνας ἐδωδίμους συλλέγοντος, ἔχιδνά τις αἰφνίδιον προσερπύσασα, τῆς αὐτοῦ χειρὸς ἄπτεται. τοῦ δὲ παιδὸς τὴν χεῖρα μετεωρίσαντος, ἐωρᾶτο τῆς [λεγε· τοῖς] πέλας τὸ ἰοβόλον ἐκεῖνο [p. 22] θηρίον αὐτῆς ἐκκρεμάμενον. ὁ δὲ πατὴρ τὸν παῖδα λαβὼν, δρομαῖος ἀφικνεῖται πρὸς τὸν μακάριον, τὸ συμβὰν ἀπαγγέλλων, φωνὰς πρὸς ἔλεον ἀφίεις, τὴν θεραπείαν σὺν δάκρυσιν ἐξαιτούμενος. ὁ δὲ συμπαθὴς ἐκεῖνος ἀνὴρ τὴν τοῦ πατρὸς ὀδυνωμένην ῥήμασι μελιχροῖς παρακαλέσας ψυχὴν, τὸν παῖδα φιλανθρώπως ἐναγκαλίζεται, καὶ τῆς δηχθείσης χειρὸς ὑπὸ τῆς ἐχίδνης λαβόμενος, ἐλαίῳ τε ταύτην ἀλείψας, ὑγιᾶ θᾶπτον ἢ λόγος ἀποκαθίστησι. καὶ ὁ πατὴρ τὴν προτέραν εὐετηρίαν ἔχοντα λαβὼν τὸν υἱόν, ἐπανήει, θεῶ τῷ διὰ τῶν αὐτοῦ θεραπεύοντων τοιαῦτα

θαυματουργοῦντι τὴν εὐχαριστείαν ἀποδιδούς.

12. δεῦτερον ἐπὶ τούτῳ λεγέσθω ἐκεῖνο πολλὴν μαρτυροῦν τῷ θαυμασίῳ τὴν χάριν. ὑπῆρχέ τις ἐν τῇ μονῇ μοναχὸς ἀκαθάρτῳ πνεύματι διοχλούμενος. τελουμένης οὖν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς ὑμνωδίας, παρόντος καὶ τοῦ μεγάλου πατρὸς, ἄφνω ἐκεῖνος ἑαυτὸν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ναοῦ καταρράξας, δεινῶς ἤρξατο βρῦχειν καὶ ἀφρὸν ἐκτινάσσειν τοῦ στόματος. πάντων οὖν δείματι συσχεθέντων, ὡς τὸ εἶκός, τῷ κειμένῳ Σάβας ὁ ἱερός προσελθὼν, ἤψατό τε τῆς αὐτοῦ χειρὸς καὶ τὸ σταυρικὸν σημεῖον τῷ μετώπῳ διέγραψε. καὶ παραυτίκα τοῦ πονηροῦ δαίμονος δραπετεύσαντος, ἀνέστη νήφων καὶ σωφρονῶν ὁ ἀνὴρ καὶ τὸ λοιπὸν σὺν ἅμα τοῖς ἀδελφοῖς τῆς δοξολογίας ἐπλήρωσε. ταῦτα μὲν οὖν τοιαῦτα καὶ οὕτω παράδοξα ὁ δὲ νῦν λόγος ὑμῖν ἔρχεται παραδώσων· μείζον πολλῶ φανεῖται καὶ τελειώτερον.

[p. 23]

13. ὑξίετοῦ ποτε λάβρου κατὰ τὸν τοῦ Λατινιανοῦ χῶρον καταρραγέντος, πλήμμυρα συχνὴ τῷ Σίγνῳ ποταμῷ προσεγένετο. καὶ ἔμελλον οὐ μόνον οἱ γειτονοῦντες ἀμπελῶνες αὐτῷ παντελοῦς ἀφανισμοῦ πειραθήσασθαι, ἀλλὰ γὰρ καὶ αὐτὸ δὴ τὸ σεμνεῖον ἐξ αὐτῶν βάθρων ἀνατραπήσασθαι. οἱ μὲν οὖν μοναχοὶ τὴν τοῦ ποταμοῦ ῥύμην βιαίαν κατὰ τῆς μονῆς

φερομένην ὀρῶντες, ταραχῶ πολλῶ τὰς καρδίας ἐστρέφοντο καὶ θρήνῳ πικροτάτῳ συνείχοντο. ὁ δὲ θεῖος πρεσβύτης κελεύσας αὐτοῖς ἐν τοῖς ἑαυτῶν εἰσελθεῖν κελλίοις καὶ θερμότατα τὸ θεῖον ἐκλιπαρεῖν, αὐτὸς τὸν τόπον καθ' οὗ τὴν ὀρμὴν ὁ ῥοῦς εἶχε καταλαβὼν, ἔστη· καὶ χεῖρας σὺν ἅμα τοῖς ὀφθαλμοῖς τείνας πρὸς οὐρανόν, ᾧ δὲ πῶς εὐχόμενος ἔλεγεν· «ὁ θεὸς ὁ τῶν οὐρανίων καὶ ἐπιγείων δημιουργός, ὁ τοῖς ὀρατοῖς καὶ ἀοράτοις τὴν παραγωγὴν δωρησάμενος, ὁ τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα σὴν ταῖς ἀχράντοις σου πλαστοουργήσας χερσίν, ὁ διὰ τοῦ θεράποντός σου Μωϋσέως τὴν ἐρυθρὰν διατεμὼν θάλασσαν καὶ χειρὶ τὸν σὸν λαὸν κραταιᾷ διασώσας, ὁ τὸν Ἰορδάνην ἐπὶ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῖ τῆς προσωφοῦς [λεγε· πρόσω φορᾶς] ἐπισχὼν αὐτός, δέσποτα κύριε, ἔπιδε ἐπὶ τὴν προσευχὴν τοῦ δούλου σου καὶ στήσον τοῦ ποταμοῦ τὸ ἀσχετον ὀρμημα, ἵνα μὴ τὸν τόπον ἐν ᾧ σου τὰ [λεγε· τὸ] ἅγιον ὄνομα μεγαλύνεται παντάπασιν ἔρημον ἀπεργάσῃται.» ταῦτα τοῦ θεσπεσίου Σάβα προσευξαμένου, τὰ τοῖς ῥεῖθροις φερόμενα ξύλα πολλὰ <τὸ> πλῆθος ὄντα καὶ περιττὰ τὸ μέγεθος, ἐν ἐνὶ τόπῳ θεῖῳ συναθροισθέντα προστάγματι καὶ πρὸς ὕψος ἀρθέντα,

[p. 24] πολὺ τὸν ποταμὸν τῆς ὀρμῆς ἀνεχαίτισε· καὶ τὴν συνήθη πορείαν ἐκεῖνος λιπὼν, πρὸς ἄλλην ἄκων ἐτρέπετο. καὶ ἄχρι τῆς δεῦρο τῆς κελευ<σ>θείσης ὁδοῦ ἔρχεται. καὶ ἔξεσι νῦν παντὶ τῷ βουλομένῳ τὴν τότε [λεγε· τότε] γεναμένην θαυματου<ρ>γίαν ὀρᾶν.

οὕτως οἶδεν ἀληθῆς ἀρετῆ καὶ στοιχείων φύσεις καθυποτάττειν καὶ τὰ λόγον μὴ κεκτημένα ἴσα καὶ λογικοῖς παρασκευάζειν πείθεσθαι. ἐπὶ Ἰησοῦ μὲν οὖν πρὸ βραχέος λεχθέντος, ἢ τοῦ ῥοθίου μόνον ἐπισχεθεῖσα φορὰ καὶ τῷ Ἰσραὴλ τὴν διάβασιν [λεγε· δύναμιν] ἐπιτρέψασα, πάλιν τοῦ συνήθους ὀρμήματος ἐπελάβετο· νυνὶ δὲ οὐ μέχρι τῆς ἐποχῆς τὰ τοῦ θαύματος ἔστη, ἀλλὰ καὶ <οὕτως> αὐτῆς δὴ τῆς προτέρας ὁδοῦ τὸ ὕδωρ ἑτέραν διαμειψάμενον φαίνεται· ὅπερ ἐκείνου πολλῶ θαυμασιώτερον καὶ περιφανέστερον. ἀκόλουθον δ' ἂν εἶη λοιπὸν τοῖς ἤδε [λεγε· ἤδη] ῥηθεῖσι καὶ τοῦτο προσθῆναι τὸ μεγαλουργημα.

14. τῶν τῆς Ἀγὰρ πάλιν ἀπογόνων τῆ Καλαβρία παρεισφθαρέντων καὶ τοὺς μὲν ὡμῶς διαχρησαμένων [λεγε· διαχειρησαμένων?], τοὺς δὲ δορυαλώτους λαβόντων καὶ τῆ Σικελία παραπεμπάντων, οἱ τῆς ἐκείνων ἐπιδρομῆς κρείττους γενόμενοι πρὸς τὰ τῆς Λαγοβαρδίας ἀφίκοντο κλίματα. οἱ σφοδρῶ κατεδαπανῶντο λιμῶ καὶ σπάνει τῶν ἀναγκαίων καλεπῶς ἐπιέζοντο· οἶδε γὰρ ξενιτεία μυρίοις ὅσοις τοὺς ἀλόντας περιβάλλειν κακοῖς. καὶ ἐν τῆ ἐπαρχία δὲ τοῦ Λατινιανοῦ τὸ αὐτὸ τοῦτο συνέβαινε. καὶ τοῦ λιμοῦ διὰ σπλάγχνων χωροῦντος, περιήεσαν καὶ οἶον ἐρινηλάτουν εἰ πού τι [p. 25] λιμοῦ παραμύθιον εὔροισεν. καὶ τοῖς ἐν ταῖς

ἐρήμοις προσφοιτῶντες φροντιστηρίοις, δι' ὄχλου πολλοῦ τοῖς πατράσιν ἐγίνοντο, ἄρτον ὀρέξαι πρὸς τροφήν ἐξαιτούμενοι. ὁ δὲ τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ δεσπότου μιμούμενος τοῖς τὰ τῆς μονῆς πεπιστευμένοις τοῖς ἐρχομένοις πᾶσι παρατιθέναί τράπεζαν παρεγγύησε καὶ χεῖρα προτείνειν ἄφθονον τοῖς αἰτούσι, ἐπιχορηγεῖν τε τὰ χρειώδη μεγαλοψύχως καὶ οὕτω τοῦ σεμνεῖου μετὰ θυμηδίας ἐκπέμπειν. γίνεται μὲν οὖν οὕτως ἐφ' ἰκανόν, πολλῶν δὲ συρρεόντων οὐκ ἀνδρῶν μόνον καὶ παιδῶν ἀλλὰ δὴ καὶ γυναικῶν. καὶ γὰρ καὶ αὗται τὴν γυναιξὶ μάλιστα πρέπουσαν αἰδῶ διὰ τὴν τοῦ λιμοῦ ῥίψασαι τυραννίδα, πρὸς τὰς τῶν ὀσίων ἀφικνοῦνται μονάς.

παραβάλλοντος οὖν ἀριθμὸν ὑπερβαίνοντος ὄχλου καὶ τοῖς τῆς μονῆς βρώμασιν ἐπὶ πολὺ διατρεφομένου, καὶ αὐτοῖς δὴ τοῖς τὸ σεμνεῖον οἰκοῦσι τῶν ἐπιτηδείων ἐπίλειψις περιγέγονε. καὶ δὴ τοῦ σεβασμίου πατρὸς ἀγνοοῦντος, τὴν ἐξ ἔθους εὐποιΐαν ἐκκόπτουσιν. ὁ δὲ τοῦ γεγονότος ὡς ἦσθετο, τὸν τοῦ φροντιστηρίου μεταπεμψάμενος οἰκονόμον, «τίνος ἕνεκεν» εἶπεν «τὴν ἐμὴν παρὰ φαῦλον θέμενος ἐντολήν, τὴν τῆς μονῆς φιλοξενίαν ἐξέκοψας ἢ τοῦ ἀποστόλου λέγοντος οὐκ ἀκήκοας, Ἡτῆς φιλοξενίας μὴ ἐπιλανθάνεσθε· διὰ ταύτης γὰρ ἔλαθόν τινες ξενίσαντες ἀγγέλους. Ἡ» τοῦ δὲ φρονήματι ταπεινῶ πρὸς τὸν μέγαν «σύγγνωθί μοι, τίμιε πάτερ,» εἰπόντος «οὐ τε γὰρ πρὸς τὴν τῶν

μοναχῶν διατροφήν σῖτος ἡμῖν περίεσι,» μὴ δὲ τὸ παράπαν οὗτος τοῖς ὑπ' ἐκείνου λεχθεῖσι πειθόμενος, «ἔχεις ὑπὸ γῆν» ἔλεγεν «ἀδελφέ, κεκρυμμένον σῖτον· [p. 26] ἐκείνον ἀναγαγών, καὶ τοῖς πατράσι ἐπιχορήγει καὶ τοῖς ἐρχομένοις τὰ πρόσφορα.» ὁ δὲ θέλων πληροφορηῆσαι τὸν μέγαν ὡς οὐδὲ βραχύτατον σίτου τοῖς ἀγγείοις ἐναπελείφθη, «ἀπέλθωμεν, εἰ δοκεῖ, πάτερ,» ἔφη «καθ' ὃν ἦν τόπον ὁ σῖτος· καὶ τότε γνώση σαφῶς ὡς οὐ ψευδῆ τὰ τῆ σῆ λεγόμενα τιμιότητι.» τοῦδε παρευθὺ τὸν τόπον καταλαβόντος, οἰκείαις τε χερσὶν ἀνορύπτειν ἀπαρξαμένου καὶ τῶν ἀγγείων ἐν ἐκκαλύψαντος, (ὃ τῆς ἀπορρήτου σου, Χριστέ, δωρεᾶς) μεστὸν ἐκείνο σίτου τὸ πρὸ μικροῦ <κενὸν> παραδόξως εὐρέθη. τότε κελεύει τοῖς ἀμφ' αὐτὸν καὶ ἕτερα διανοῖσαι δοχεῖα· καὶ τοῦτο ποιήσαντες, δυσὶν ἑτέροις σίτου πεπλησμένοις περιτυγχάνουσι.

τὸ γοῦν ἐξαισίον τοῦτο θαῦμα ὁ τὴν οἰκονομίαν ἐπιτετραμμένος ἑώρακώς, τῶν τοῦ ὀσίου σὺν τρόμφο ποδῶν ἐπελάβετο, συγχώρησιν ἐξαιτούμενος· ἦν καὶ λαβῶν, τοὺς ἀγίους διεβεβαίου πατέρας ὡς οὐδὲν ἕτερον περιεῖχεν ἐν ἑαυτοῖς τὰ δοχεῖα, ὅτι μὴ κόκκους ὀλίγους μόνον. ἐξ ἐκείνου γοῦν ἄμεστον εἶχε τὴν χεῖρα καὶ δασιλῶς τοῖς πᾶσι τὰ χρειώδη διένεμε. διαδοθείσης δὲ πανταχοῦ τῆς χώρας τῆς τοιαύτης θαυματουργίας, τῷ θεῷ πάντες δόξαν ἀνέπεμπον τῷ καὶ ἐν ἐσχάτοις καιροῖς ξένα καὶ ὑπερφυῆ διὰ τῶν

αὐτοῦ θεραπόντων ποιοῦντι.

οἶον δὲ κάκεινο τῶν τοῦ μεγάλου κατορθωμάτων ὃ τοῖς φιλαρέτοις ὑμῖν καὶ τὰ καλὰ ζηλοῦσι ὁ λόγος προτίθησι.

15. λιμοῦ ποτε βραχυτάτου [λεγε· βαρυτάτου] τὸν τόπον κατασχόντος ἐκεῖνον, ἄωρι τῶν νυκτῶν τοῦ θείου πρεσβύτου

[ρ. 27] προσευχομένου, τινές, οἷς μελέτη τὸ κακουργεῖν, προσελθόντες, τὸν τοῦ φροντιστηρίου σῖτον συλᾶν ἀπήρξαντο. ὁ δὲ μέγας ὡς εἶδεν, ἡσύχω πρὸς αὐτοὺς ἐφοῖτα ποδί· ὃν ἄτερος αὐτῶν, ἄνωθεν ἐστὼς καὶ τὸν σῖτον ἀποδεχόμενος, κατιδὼν, φόβῳ συσχεθείς, ἐδραπέτευεν. ὁ δὲ χρηστὸς ἐκεῖνος καὶ μετριόφρων ἀνὴρ ἀντ' ἐκείνου στάς, τὸν σῖτον, χεῖρας προτείνων, ἐδέχετο καὶ ταῖς ἐκείνων πήραις ἐνίει· ὧν ἤδη πληρωθεισῶν, ἡρέμα τὰ χεῖλη διάρας ὁ Σάβας, «ἀνελθε,» φησὶν «ἀδελφέ· μεμέστωται γὰρ ἡμῶν τὰ ἀγγεῖα.» τόνδε θᾶπτον ἀναβάντα τῆς θήκης καὶ τὸν μακαρίτην ὑπηρετούμενον αὐτῷ θεασάμενον δειλία τις ὑποτρέχει καὶ φόβος. καὶ τῶν αὐτοῦ ποδῶν ἐφαψάμενος, συγγνώμην ἡξίου λαβεῖν τοῦ τολμήματος. τὸν δὲ Σάβαν ἡμέρως πρὸς αὐτὸν φάναι καὶ προσηνῶς· «σὺ δέ, ἀλλ' εἰ συγκωρήσεως ἐθέλεις τυχεῖν, λαβὼν, ἐπίθες τοῖς ὑποζυγίοις τὸν σῖτον· καὶ μηκέτι ταῖς ὁμοίαις ἀλῶναι κλοπαῖς μήτε μὴν ἐτέρῳ κοινωνῆσαι κακουργίας συνθέμενος, ἄπιθι.» ὁ δὲ

θαυμάσας τὸν ἄνδρα τῆς ἀνεξικακίας καὶ τοῖς ὑπ' ἐκείνου ῥηθεῖσιν πέρας ὑποσχόμενος ἐπιθεῖναι, ἀπήει καὶ πάσης φαύλης ἀφέμενος πράξεως, μόνῃ τῆς ἑαυτοῦ σωτηρίας ἀντεποιεῖτο τοῖς ἤδη λεχθεῖσι.

16. καὶ τοῦτο προσαιπτόν τὸ τερατούργημα· μέγα γὰρ τῷ ὄντι καὶ ψυχαῖς εὐσεβέσιν ἐράσιμον.

ἄκρις, ἡ τῶν Αἰγυπτίων πληγὴ, τῇ τοῦ Μερκουρίου ἐπαρχία ποτὲ διὰ τὰς τῶν οἰκητόρων ἀνομίας ἐνέσκηψε· καὶ δὴ Σάβας ὁ θαυμαστός τῇ τοῦ ἀρχιστρατήγου Μιχαήλ τὸ [p. 28] τηνικαῦτα προσεδρεύων μονῇ, ὁρᾷ νυκτὸς ἄνδρα, λαμπρὸν καὶ τὸ εἶδος καὶ τὴν ἐσθήτα ὡς ἐφκει, τοιαῦτα τῷ μεγάλῳ παρεγγυᾷ, «ἐγερθεῖς,» λέγων «τὴν σὴν ἀνάλαβε πανοπλίαν καὶ τὸ τοῖς μέρεσι τούτοις ἐπιφοιτῆσαν ἔθνος καταπολέμησον.» ὁ δὲ τὸν ὕπνον ἐκτιναζάμενος, διέκρινεν ὡς ἄρα τὸ τῆς ἀκρίδος ἄγριον σύστημα ἔθνος ἢ ὄψις ἐκάλεσε καὶ εἰκότως· τὰ αὐτὰ γὰρ τῷ ἔθνει τὴν πρὸς ἣν ἂν χώραν καταπτῆ διατίθησι. συναθροίσας οὖν τοὺς τῶν γειτονούντων φροντιστηρίων μοναχοὺς, λιτὰς ἔνθα τὸ τῆς ἀκρίδος νέφος ἐπέδραμε ποιεῖσθαι διεκελεύετο. οἱ δὲ προθύμως ὑπεῖξαν καὶ τὸ κελευσθὲν ἐξεπλήρουν. οἷς τῶν πόνων κοινωνῶν καὶ συνοδοιπορῶν, ὁ μακάριος τὸν φιλάνθρωπον ἰκέτευε κύριον ταχεῖαν τοῦ κακοῦ λύσιν αὐτοῖς παρασχεῖν. καὶ παραχρῆμα, καθάπερ τινὶ βαρεῖα μάστιγι, τῇ τοῦ Σάβα παιόμενον προσευχῇ

τὸ τῆς ἀκρίδος στρατόπεδον ἐξελαύνεται καὶ τὴν τῆς Ἀΐτης ἐπαρχίαν καταλαμβάνει, τοῦ θεοῦ πάντως εἰς αἴσθησιν καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ τῶν ἐπταισμένων ἀγαγεῖν βουλομένου καὶ διὰ τοῦτο συγκεχωρηκός.

οἱ τὸ τοῦ μεγάλου θαῦμα διὰ τῆς πανταχῆ περιθεούσης φήμης ἀναμαθόντες δρόμῳ πρὸς αὐτὸν ἐλθόντες, ἠντιβόλουν μετὰ δακρῦν ὡς ἄν, ἐν τῷ τόπῳ γενόμενος, τῆς χαλεπῆς αὐτοῦ δι' εὐχῆς ἀπαλλάξῃ πληγῆς. τὸν δὲ Σάβαν οὐκ ἤκιστα μὲν παθεῖν τὴν ψυχὴν ἀμέτρῳ λύπῃ, τοὺς ἄνδρας ὁρῶντα συνεχομένους, ἐκκλίνοντα δὲ τὴν κενὴν δόξαν, μὴ θελήσαι τοῖς ἐκείνων ὀρίοις ἐπιδημῆσαι, ἀλλὰ τοὺς ὀσίους ἄνδρας

[p. 29] συναγαγόντα, μέχρι μὲν τῆς τῶν Συρακουσίων σὺν αὐτοῖς γενέσθαι μονῆς, καὶ καταντικρὺ τοῦ πρὸς τῆς ἀκρίδος ἀναλισκομένου τόπου σταθέντα τοὺς ὀφθαλμοὺς τε πρὸς οὐρανὸν ἄραντα, τὸ θεῖον ὑπὲρ ἀπαλλαγῆς τοῦ δεινοῦ συντεταμένως ἐκδυσωπεῖν, τοὺς δὲ τιμίους ταῖς αὐταῖς λιταῖς κεκρημένους πατέρας κατὰ τὸν ὅς ὑπὸ τῆς ἀκρίδος ἐφθείρετο τόπον ἐξαποστεῖλαι. ὧν τὴν παρ' ἐκείνου λαβόντων εὐχὴν καὶ τῷ χώρῳ παραβαλόντων, τὸ λυμαντικὸν ἔθνος ἐκεῖνο καὶ πονηρόν, ὑπὸ λαίλαπος ἀθρόον συναρπασθέν, τοῖς τῆς θαλάσσης ἐναπορριφέν ὕδασιν, ἀπεπνίγητο.

οὗ γενομένου, συμφώνως ἔκραζον ἅπαντες,

«ἐπεσκέψατο» λέγοντες «ἡμᾶς ὁ θεὸς διὰ τοῦ γνησίου θεράποντος αὐτοῦ Σάβα, ἵνα μὴ τέλεον οἱ τὴν ἡμῶν συνέχοντες ζωὴν ἐκτρίβωσι καρποί.» καὶ ταῦτα μὲν οἱ τῆς εὐεργεσίας ἀπολελαυκότες μετὰ πλείστης ὄσης τῆς θυμηδίας ἐφθέγγοντο. οἱ δὲ γε θεῖοι πατέρες πρὸς τὸν μέγαν ὑποστρέψαντες Σάβαν, ὡς τῆς αὐτοῦ γέγονεν εὐχῆς τρόπαιον ἢ ἀκρίς, μετὰ θάμβους ἀπήγγελλον.

17. καὶ τῶν τοιούτων μεταξὺ λεγομένων, ὁ θεοφόρος εἰς τὴν τῶν Συρακουσίων πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν ἐκεῖ πατέρων εἰσηλθε μονήν. καὶ πάντων ἐν τῷ ναῷ συνδεδραμηκότων καὶ τὸν ἅγιον μετ' εὐλαβείας ἀσπαζομένων, πρόσεισι καὶ τις αὐτῷ μοναχός, πονηρῶς ἔχων τοῦ θώρακος καὶ πρὸς αὐτὸν ἤδη τὸν θάνατον ἀφορῶν, καὶ παρὰ τοὺς ἱεροὺς ἐκείνου πόδας πεσὼν, τὴν τοῦ ἀνιῶντος ἐλευθερίαν ἐζήτει.

ὁ δὲ καὶ γὰρ

[p. 30] πρόχειρον εἰς ἔλεον ἐκέκτητο τὴν ψυχὴν· συμπαθήσας, ὅξυς αὐτῷ γίνεται βοηθός· καὶ τῆς ὀδύνης μόνῃ προσπαύσει χειρὸς ἀπαλλάττει.

ἀλλ' ἰτέον πρὸς τὰ ἐξῆς τοῦ λόγου καὶ μὴ λήθη παραδοτέον τὰ μνήμης ἄξια.

18. μέλλοντι τῷ σεβασμίῳ τούτῳ πατρὶ κατὰ τὴν Ῥώμην φοιτῆσαι καὶ τὰ τῶν κορυφαίων <Χριστοῦ> μαθητῶν λείψανα προσκυνῆσαι κώλυμά τι παρὰ τῆς ἄνω προνοίας ἐπὶ χρόνους οὐκ ὀλίγους ἐγίνετο. καὶ

δήποτε μοναχός τις τῶν ἀρετῆν εἰδότες φιλεῖν ἐκ τῶν τῆς ἐφ᾽ ὥρμημένος μερῶν, τὴν τοῦ ἀρχιστρατήγου καταλαμβάνει μονὴν καὶ εἴσω τοῦ νεῶ παρελθὼν, προσήυχετο. τὸν δὲ μακαρίτην Σάβαν ἐν τῷ εὐκτηρίῳ σὺν ἅμα τοῖς ἀδελφοῖς πρὸς τὸ τοὺς ἔσπερινούς ὕμνους τελέσαι γενόμενον καὶ τὸν μοναχὸν κατιδόντα, ἰδοὺ πρὸς αὐτὸν εἰπεῖν· «ἐν τοσοῦτοις ἔτεσιν, ἀδελφὲ Νικήτα, τὴν σὴν εἰμι προσδεχόμενος ἄφισιν· ἴν' ὁμοῦ παρὰ τὴν Ῥώμην ἐλθόντες, τοῖς τῶν ἀποστόλων πρώτοις τὴν πρέπουσαν ἀποδοῶμεν προσκύνησιν.» ἐκπλαγεὶς οὖν ἐκεῖνος ἐπὶ τῇ παραδόξῳ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ κλήσει, τοῖς τοῦ Σάβα ποσὶ προσπεσὼν, τὸ ὄραθὲν αὐτῷ διεξήει σὺν ἀκριβείᾳ ὅτιπερ·

«τίμιε πάτερ, τὸν μεταξὺ Ῥώμης καὶ Λαγοβαρδίας περαιωθεὶς πλοῦν, τῶν Ὑδροῦντος ἐπέβην ὀρίων. καὶ παρασκευῆς ἔχοντί μοι διὰ τῆς ἠπειροῦ τὴν ἐπὶ Ῥώμην στέλλεσθαι, ὅναρ τις ἀνὴρ μέγιστός τε καὶ φαιδρότατος ἐπιστάς, «ἐγερθεὶς,» ἔλεγε «τὴν [p. 31] πρὸς τὴν τοῦ Μερκουρίου φέρουσαν ἐπαρχίαν πορεύου· καὶ Σάβαν τὸν θεοφόρον ἀναζητήσας, πρὸς ἐκεῖνον γενοῦ· μέλλει γὰρ πρὸς Ῥώμην κάκεῖνος εἰς προσκύνησιν τῶν Χριστοῦ μαθητῶν ἀφίκεσθαι.» τοῦ ὕπνου τοίνυν τάχει διαναστάς, τὰ πρὸς τοῦ φανέντος μοι χρηματισθέντα πρὸς πέρας ἀγαγεῖν ἔσπευσα· καὶ ἰδοὺ ἕως τῶν ὧδε ταῖς σαῖς θειοτάταις εὐχαῖς διασέσωμαι.»

ἤσθεις οὖν ὁ μέγας ἐπὶ τῇ τοῦ μοναχοῦ παρουσίᾳ, κελεύει παραυτίκα τοῖς ἀδελφοῖς τὰ πρὸς ἀποδημίαν ἀναγκαῖα παρασκευάσαι· καὶ τούτων θᾶπτον τὸ προσταχθὲν ποιησάντων, πρὸς τὸν αἰγιαλὸν εὐθύς ὁ ἀοίδιμος κάτεισι, πρὸς δὲ καὶ ὁ ῥηθεις μοναχὸς καὶ οἱ τούτοις ἐξυπηρετησόμενοι. νηὶ τε κατὰ τάχος ἐμβάντων καὶ τοῦ πλεῖν ἤδη ἀπαρξαμένων, τινὲ τῶν ἐν {αὐ}τῷ πλοίῳ τῷ μεγάλῳ συνόντων μοναχῶν καθαρὰν ἔχοντι τὴν καρδίαν (Μακάριος ἦν οὗτος ὁ πρεσβύτερος [λεγε· πρεσβύτης]) δύο τινὲς ἱεροπρεπεῖς ἄνδρες καὶ τὴν τρίχα πολιοί, ἐνθεν τοῦ θείου πρεσβύτου κάτῃ κείθεν παρεμβάλλοντες, ἐωρῶντο, καὶ τὰ τε ἰστία καὶ τοὺς οἴακας μεταχειριζόμενοι· αἴσιον μάλα καὶ ἠδὺν ἐποίουν τὸν πλοῦν. τίνας δὲ ἄλλους εἶναι τοὺς ὄραθέντας ὑποληπτέον ἢ Πέτρον καὶ Παῦλον τοὺς ἀοιδίμους

19. ὀλίγαι παρήλθον ἡμέραι· καὶ τῇ τῶν ἀποστόλων συνεργίᾳ τὰς Ταρρακίνας καταλαβόντες, τῷ λιμένι προσίσχουσι, κάκει καταλιπόντες τὴν ναῦν.

ἔστι [λεγε· εἰς τι] καστέλλιον (Ἄλβανὸς ὀνομάζεται τοῦτο) πλησίον τῆς πρεσβυτέρας [p. 32] ὑπάρχον Ῥώμης ὁδοιποροῦντες ἀφίκοντο· καὶ τοὺς ἐκεῖσε θείους περινοστών ὁ Σάβας ναοὺς, κατησπάζετο. καὶ δὴ καὶ τῷ τοῦ μάκαρος Παγκρατίου τοῦ Ῥώμης πολίτου σηκῶ προσελθὼν ὥστε τὸ ἀθλητικὸν αὐτοῦ λείψανον προσκυνῆσαι, ὄρᾳ λαοῦ

πλήθος ἀριθμοῦ κρεῖττον ἔνδον τοῦ θείου νεώ. οὐ μέσον ἀνήρ τις ἀκαθάρτῳ δαίμονι κάτοχος ἦν, σιδηραῖς δεδεσμημένος ἀλύσειν· ὅς παρευθὺ κυνὸς ἀναλαβὼν ὑλακὴν, ἀκόσμως ἄγαν ἐβόα· καὶ τοὺς ὀδόντας δεινότατα τετριγῶς, ἀφρὸν ὡς σὺς προΐει τοῦ στόματος. ὥρας δὲ παραδραμούσης συχνῆς, ἀνθρωπεῖα πάλιν φωνῆ χρησάμενος, «τίς ἦνεγκεν ἐνταυθοῖ τὸν μοναχόν» ἔκραξε «Σάβαν ἵνα τῆς ἐμοὶ φίλης κατοικίας ἐξώση με ταύτης» φεῦ τῆς συμφορᾶς· φεῦ τῆς ἀμηχανίας· οὐκ αὐταρκές σοι τὸ πάσης ἡμᾶς ὑπερορίσαι τῆς ἐρημίας καὶ τοῖς ἡμῶν πλήθη μοναστῶν ἐγκατασκηῶσαι χωρίοις· ἀλλὰ καὶ ταύτης με νῦν ἀποξενοῖς τῆς οἰκήσεως ὧ τῆς βίας· ὧ τῆς ἀνάγκης· οὐ φέρω τὴν διὰ τῶν σῶν προσευχῶν κατεμπιπρῶσάν με φλόγα.» ταῦτα μετὰ πικροτάτων ὀλοφυρμῶν διὰ τοῦ ἀνδρὸς ὡς ὄργανου φθεγγομένου τοῦ πνεύματος καὶ δεινῶς ἐκεῖνον περιστροβοῦντος τε καὶ καταρράπτοντος, πρόσεισιν ὁ πολὺς τὴν ἀρετὴν Σάβας τῷ πάσχοντι· καὶ τὸ ἐκεῖνου πρόσωπον τῷ τῆ σορῷ Παγκρατίου τοῦ μάρτυρος διαχρίσας ἐλαίῳ καὶ τὸ σταυρικὸν αὐτῷ σημεῖον ἐπιβαλὼν, φυγεῖν τὸ πονηρὸν ἐκεῖνο παρεσκεύασε πνεῦμα, καὶ τὸ [λεγε· τῷ] μεμνηνότεν τὸ σωφρονεῖν παρασχόμενος. κατὰ τὸ λεληθὸς ὡς εἶχεν, ἑαυτὸν ὑπεξαγαγὼν, ἵνα μὴ τὴν κενὴν φανείη δόξαν θηρώμενος, πρὸς τὴν Ῥωμαίων ἄπεισι πόλιν. καὶ πρῶτον μὲν τῷ τοῦ κορυφαίου <Πέτρου> ναῶ προσελθὼν, τὴν αὐτοῦ θήκην μετὰ πολλῆς

[p. 33] ὄσης τῆς πίστεως κατησπάσατο, ἔπειτα δὲ τὴν τοῦ μακαρίου Παύλου καὶ τῶν ἐκεῖ καλλινίκων μαρτύρων· καὶ τὸν τῆς ψυχῆς ἀφοσιωσάμενος πόθον, τῷ τοῦ ἀρχιστρατήγου σεμνείῳ πάλιν μετ' εὐχαριστίας ἑαυτὸν φέρων δίδωσιν.

20. ἀλλ' ἄξιον καὶ τ' ἄλλα διεξελεθεῖν, ἃ καὶ ψυχὴν κατευφραίνειν οἶδε, καὶ πρὸς τὸν τοῦ ἐπαινουμένου ζῆλον διερεθίζειν τὸν νήφοντα.

ἀρρωστία τις τῶν ἀδελφῶν δεινοτάτη περιληφθεὶς, (ἦν ὀπισθότονον οἱ τὴν ἰατρικὴν ἡσκημένοι τέχνην κατονομάζουσι) ἐν τῷ ἐδάφει, δριμείαις ὀδύναις βαλλόμενος, ἔκειτο. ὃν τῆς συνεχούσης οἰκτεῖρων ἀλγηδόνας ὁ Σάβας καὶ οὐδὲν ἤττον τοῦ κάμνοντος ὀδυνώμενος· τοιαῦτα γὰρ τὰ σπλάγχνα τὰ πατρικὰ παρήνει τούτῳ, γνώμη τὸ λυποῦν εὐχαρίστῳ φέρειν, ψυχικὴν πάντως ὠφέλειαν μνηστευόμενον. «καὶ γὰρ ὁ θεὸς τὰ τοῖς αὐτοῦ» φησὶ «λυσιτελοῦντα δούλοις εἰδώς, κηδεμονικῶς ἐκάστῳ τὴν σωτηρίαν καὶ σοφῶς πραγματεύεται. εἰ μὲν οὖν τις τῆ τῆς σαρκὸς εὐεξία πρὸς τὸ τὰ φίλα πράττειν θεῷ χρώμενός ἐστι, καὶ πλείῳ τούτῳ τὴν ῥῶσιν ὁ δεσπότης προστίθησι καὶ μᾶλλον εὐτονώτερον ἀπεργάζεται. εἰ δὲ τις αὖ πάλιν σωματικὴν ἔχων εὐετηρίαν τῆς κατ' εἰκόνα θεοῦ κτισθείσης παραμελοῖη ψυχῆς, νόσοις αὐτὸν περιβληθῆναι συμφερόντως ἀφήσιν· ὡς ἂν τὴν προσοῦσαν ῥαθυμίαν ἀποβαλόντα λάβοι τις αὐτὸν

ἐπιμέλεια, καὶ τὴν ἑαυτοῦ σωτηρίαν κερδήσειεν· οὐ γὰρ ἀνεκτὸν τῷ φιλαγάθῳ κυρίῳ, τὴν μὲν γεηρὰν εὐεκτεῖν σάρκα καὶ θάλλειν, πιέζεσθαι [p. 34] δὲ τὸ θεοειδὲς πνεῦμα καὶ τοῖς αἰσχίοις πάθεσι περιπείρεσθαι· Ἠλλά τὸν ἕξω μᾶλλον, Ἡ ὡς φησι Παῦλος, Ἡ ἄνθρωπον διαφθείρεσθαι καὶ ὀσημέραι τὸν ἕσω ἀνακαινίζεσθαι. Ἡ»

τοιαῦτα τῷ δυσφοροῦντι παραινῶν, ὁ μακάριος συνῆν αὐτῷ κατὰ τὸ ἐν ᾧ κείμενος ἦν οὗτος δωμάτιον· κάκει τὸν ἐωθινὸν ἐκτελῶν κανόνα, ὡς δὲ καὶ τοὺς ὀρισμένους ταῖς ὥραις ὕμνους καὶ τὴν ἐσπερινὴν μελωδίαν, τὰ πρὸς ὑπομονὴν φέροντα τῷ κάμνοντι διελέγετο. οὗπερ ἡ κεφαλὴ, κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς νόσου μήπω τοῦ τόνου παραλυθέντος αὐτῷ, καθάπερ ὑπὸ τινων χειρῶν οὕτω βιαίως εἰς τοῦπίσω περιστρέφετο, ὡς μὴ δύνασθαι τίνα ταύτην τῆς περιστροφῆς ἐπισχεῖν· ἀλλὰ καὶ πόνος αὐτῷ μεταξὺ τῶν ὤμων ἄρρητος ἐπεγένετο, καὶ συντονώτερον ἐπιόντος τῷ μοναχῷ καὶ συνέχοντος ὡς λόγχης ταῖς αὐτοῦ ψύαις ἐμπειρομένης. περιαλγῆς ἦν καὶ κατώδυνος· καὶ τὴν γλῶτταν δῆγμασι κατατέμνων, ἐλεεινὸν τοῖς πρὸς ἐπίσκεψιν αὐτοῦ φοιτῶσι θέαμα προῦκείτο. οἱ καὶ δαιμονῶν αὐτὸν διὰ τὸ μηδέπω τινὰ τοιαύτην περισχεθέντα νόσῳ κατ' ἐκείνην τὴν χώραν ἰδεῖν ὄντε [λεγε· ὄντό] τε καὶ ἔλεγον. πρὸς οὓς τὸ μελισταγὲς ἐκεῖνο καὶ πραότατον στόμα, «τί» φησί «δαιμονῶντος ἐν τούτῳ τεκμήριον καθορῶντες, τοιαῦτα περὶ τούτου

φάσκειν προάγεσθε ἔρεσθε τὸν κάμνοντα, προσελθόντες· καὶ ὡς οὐ δαιμονία τις ἐπηνέχθη τούτῳ πληγῇ, παρὰ τῆς αὐτοῦ πρὸς ὑμᾶς ἀποκρίσεως εἴσεσθε. ἀλλ' ἐπειδὴ ῥευστὸν ἡμῖν τὸ σῶμα τῆς θείας ἐντολῆς ὀλιγωρήσασι γέγονε, διὰ τοῦτο παντοδαποῖς [p. 35] φθείρεται καὶ δαπανᾶται νοσήμασιν. ἀμέλει καὶ οὗτος τῆς αὐτῆς ἡμῖν κοινωνῶν ἀσθενείας, ἀρρωστία βαρυτάτη περιπεσῶν, κατεργάζεται· μέχρις ἂν ἴλεων αὐτῷ Χριστὸς ἐπιβαλὼν ὄφθαλμόν, τὸ ἄλγος ἐπικουφίση καὶ τῆς ὀδύνης παρηγορίαν δωρήσεται.»

τούτων ὑπὸ τοῦ θείου λεγομένων πρεσβύτου, οἱ μὲν ῥηθέντες τοῖς ἰδίοις πάλιν ἐπεφοίτων σεμνεῖοις, Σάβας δὲ καὶ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν ἄχρι γοῦν μηνὸς Ἰουνίου τῷ πάσχοντι συνῆν ἀδελφῷ. καὶ τῇ τῶν ἱερῶν ἀποστόλων μνήμῃ, κατὰ δὲ τὴν εἰκοστὴν ἐνάτην εἴθισται τοῦ αὐτοῦ τελεῖσθαι μηνός, τῶν μοναχῶν {μὲν} ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ πάντων συνηθροισμένων καὶ τῆς θείας τελουμένης μυσταγωγίας, ὁ μέγας τῷ κάμνοντι προσελθὼν ἤδη ταριχευθέντι λοιπὸν καὶ τοῖς ξηροῖς τῶν ξύλων [λεγε· ξύλων], προσεικότι, «μὴ ἀθύμει» φησὶν «ἀδελφέ,» γαληνιώση φωνῇ «μὴ δὲ δάκρυσ· ἰδοὺ γὰρ ὁ μέλλει κύριος ἐν σοὶ ποιεῖν λέγω σοι. κατὰ τὴν δεκάτην ἐγερεῖ σε τοῦ Αὐγούστου μηνός· πλὴν ἔσο καὶ τοῦτο εἰδώς, ὡς οὐκετι πρὸς τὴν προτέραν καταρῶς ἐπανήξεις ὑγιείαν· ἐάσει γὰρ ἐν σοὶ Χριστός, τὸ συμφέρον πάντως οἰκονομῶν, λείψανα τοῦ παρόντος νοσήματος.»

ταῦτα πρὸς ἐκεῖνον προφητικῶς εἰπὼν, ὁ θαυμάσιος πρὸς τὴν τοῦ μάκαρος Λαυρεντίου μονὴν ἐν τῇ τοῦ Λατινιανοῦ ἐπαρχίᾳ οὕσαν ἀπήει.

21. ὁ δὲ νοσῶν τὰ τούτου πιστῶς δεξάμενος ῥήματα, τὴν λεχθεῖσαν ἡμέραν εὐθύμως караδοκῶν ἦν. ἥσπερ ἐνοστάσης, ὡς ἦν ἐκεῖνος τεταμένος ἐπὶ τῆς γῆς, ἡρέμα πως ἑαυτὸν

[ρ. 36] κινήσας, τὸν ἀριστερὸν κατ' ὀλίγον συνέκαμψε πόδα καὶ τὸν δεξιὸν παραπλησίως ἐκείνω. εἶτα τῷ τοῦ δώματος προσεγγίσας τοίχῳ, μηδενὸς κατ' ἐκείνην παρόντος τὴν ὥραν (τρίτη δὲ ἦν), ἐπειρᾶτο, τούτου λαβόμενος, ὀρθωθῆναι.

καὶ δὴ παρ' ἐλπίδα πᾶσαν ἀναστάντος ἐκείνου καὶ τῷ τοίχῳ τὰς χεῖρας ἐρείσαντος, ὁ παῖς ὅς ἐξυπηρέτει τούτῳ εἰσελθὼν ἄφνω καὶ τὸ γεγονὸς θεασάμενος ἐκπλήξεώς τε καὶ θαύμβου [λεγε· θάμβους] ἀναπλησθεῖς, ἔξεισι, μέγα τε κράζων καὶ διαπρύσιον· «πρόσιτε, τίμιοι πατέρες, ἐνθάδε· τὴν σκηνὴν δρόμῳ καταλαβόντες, ἴδετε τὴν εἰς τὸν νοσοῦντα θεοσημίαν γενομένην παράδοξον.» τούσδε ταῖς τοῦ παιδὸς κραυγαῖς διαταραχθέντας καὶ τῶν συνήθων ἀφεμένους ἔργων, αὐτίκα σπουδῆ τε τῷ δώματι παραβαλόντας καὶ <τὸν> μοναχὸν (ὡς ὁ λόγος παρέστησε) ἐγηγερμένον ἑωρακότας ἔκστασις ἦρει φρενῶν. καὶ πρὸς εὐχαριστίαν ἐτρέποντο, «μέγας εἶ,

κύριε» λέγοντες «καὶ θαυμαστὰ τὰ ἔργα σου τοῦ καὶ τὸν ἀδελφὸν τοῦτον τῆς θανατηφόρου νόσου ταῖς τοῦ θεράποντός σου Σάβα προσευχαῖς ἀναστήσαντος. ἰδοὺ γὰρ τὰ πρὸς τὸν κάμνοντα παρ' αὐτοῦ προρρηθέντα πέρας εἰληφότα θεώμεθα.»

τοιαῦτα τοίνυν τούτων διεξιόντων, ἐκεῖνος τὰς εὐχὰς τῷ θεῷ, ὡς διέστειλε τὰ χεῖλη αὐτοῦ καὶ τὸ στόμα ἐν τῇ θλίψει αὐτοῦ ἐλάλησεν, ἀποδοῦναι βουλόμενος, παρεκάλει τούτους ἀπαγαγεῖν αὐτὸν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ. ὄν τῆς χειρὸς τῶν ἀδελφῶν λαβόμενος εἷς, ἤδη τοῦ πλείονος αὐτῷ πόνου ραΐσαντος, τοῖς ποσὶ πρὸς τὴν πορείαν σχολαίως χρώμενον κατὰ τὸν θεῖον ἄγει ναόν.

[p. 37]

22. τῆς τοιαύτης οὖν Ἰταλίαν πᾶσαν καὶ Καλαβρίαν διαδραμούσης θαυματουργίας, (φιλεῖ γὰρ τὰ τῶν θαυμάτων ὑπερφυῆ ταχεῖ τῷ πτερῷ χρώμενα καὶ τὰ πόρρω περιλαμβάνειν) πάντες τὸν τοὺς οἰκείους δούλους ἐπὶ τῶν ἔργων λαμπρύνοντα δοξάζοντες οὐκ ἀνίεσαν.

ἀλλ' ἤδη μοι προκύπτει τὸ τῶν θαυμάτων μέγιστον, ὅπερ Ἡλιοῦ τε καὶ Ἐλισσαίου καὶ τοῦ μεγάλου Πέτρου μηδὲν τόνδε τὸν ἄνδρα λειπόμενον δείκνυσι. λεγέσθω δὲ δι' ὀλίγων.

τῆς τῶν Φράγκων κατ' ἐκεῖνο{ν} καιρὸν [λεγε· καιροῦ]

γενομένης ἀφίξεως, ἠνίκα Ῥωμανὸς ὁ τὴν ἀξίαν πατρικίος Ἰταλίαν διέπειν ἐπετρέπη καὶ Καλαβρίαν, πολλὰ τῶν τῆς Λαγοβαρδίας φρουρίων καὶ καστελλίων διὰ τὴν τοῦ ῤηθέντος ἀφέλειαν Ῥωμανοῦ πρὸς ἀποστασίαν ἐχώρησε· καὶ τῶν ἀποστατῶν εἰς συνα<σ>πισμὸν ἑαυτῶν τὸν ῤῆγα προσκαλουμένων, δεινὴ τις ἀθυμία τὴν τοῦ Ῥωμανοῦ ψυχὴν ἔθραττε· καὶ πάντα λίθον, ὡς ἐξῆν τὸ δὴ λεγόμενον, οὗτος ἐκίνει ὥστε δυνηθῆναι τὸν ἄνδρα κατασοφίσασθαι καὶ πείσαι μένειν ἐπὶ χώρας αὐτῶν. ἐδεῖτο τοιγαροῦν τοῦ θαυμασίου τούτου πατρὸς ἀπελθεῖν καὶ διαπρεβεύσασθαι καὶ πρὸς ὁμόνοιαν ἐλκύσαι τὸν ῤῆγα. καὶ ὃς μηδὲν ἐπιδεξάμενος νωχελὲς, ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἀπήει. ἦπερ ἐπιδεδημηκότος αὐτοῦ καὶ πρὸς ὃν ἀπέσταλτο σπεύδοντος εἰρηνεῦσαι, τὴν Καλαβρίαν πάλιν οἱ τῆς Ἀγὰρ γόννοι καταλαβόντες, ἀδελφὰ τοῖς προτέροις ἀνομήμασι διεπράττοντο, οὓς μὲν ἠβηδὸν ἀναιροῦντες, οὓς δὲ πρὸς δούλιον ἄγοντες ζυγόν, οἱ μᾶλλον

[p. 38] τούτῳ καθυποβάλλεσθαι ἄξιοι. ἀμέλει καὶ διεκωλύθη μὲν τὰ τῆς ἀγάπης γενέσθαι· βαθὺν δὲ στρατὸν ὁ ῤῆξ ἐπαγόμενος κατὰ τῶν Ἰσμηλιτῶν, πρὸς Λαγοβαρδίαν ἐχώρει. ὁ δὲ μακάριος Σάβας εἰς Ἀμάλφην ἐπανακάμψας, ἡσυχία κατὰ τι σπήλαιον ὑπεράνω τῶν ἀτρανῶν ὑπάρχων προσέκειτο, τὴν τῶν ἐχθίστων Ἀγαρηνῶν ἐκδεχόμενος ἀναχώρησιν.

23. ἐγκαρτερῶν τοίνυν τῷ ἄντρῳ (καθὰ δεδήλωται)

κατὰ τὸ ἐν αὐτῷ εὐκτήριον, ὅπερ ὑπὸ τινος ἱερέως τῶν οἰκητόρων τοῦ τόπου δεσποζόμενον ἦν, τὴν ἀναίμακτον ἐπιτέλει θυσίαν. τῷ ῥηθέντι οὖν ἱερεῖ παιδίον ἦν ἄρρεν ἐτῶν ἤδη τεσσάρων, ὅπερ ἀσθενεῖα τινὶ περιπεσὸν τελευτᾷ. τελέσαντες οὖν οἱ γονεῖς ἐπ' αὐτῷ τὰς νενομισμένας ᾠδὰς, πρὸς τὸ ἐν ᾧ ἦν ὁ Σάβας εὐκτήριον ἀποφέρουσιν ὥστε τῇ σορῷ καταθεῖναι. ὁ δὲ μέγας ἐκεῖνος ἀνὴρ τοῖς περὶ αὐτὸν μοναχοῖς τὸ λείψανον εἰσενεγκεῖν παρεγγυᾶσας ἐν τῷ ναῷ, προστάττει καὶ τοῖς τοῦ τεθνηκότος γεννήτορσι εἰσελθεῖν. οὗ γενομένου, καὶ αὐτὸς μετὰ τῶν ἀδελφῶν εἰσεισιπάντων, σὺν αὐτοῖς τε τὴν εὐχὴν τοῦ τρισαγίου ποιήσας· ἐλαίῳ τε τῷ τῶν θείων εἰκόνων προκαιομένῳ τὸ τοῦ παιδὸς μέτωπον διαχρίει, τὸ σταυρικὸν αὐτῷ σημεῖον ἐπιβαλὼν· ὡσαύτως καὶ ῥίνας καὶ στήθος, πρὸς δὲ <καὶ> χεῖρας ἀλείφει· καὶ τῆς δεξιᾶς λαβόμενος τοῦ νεκροῦ, (ὡ τοῦ θαύματος) ῥᾶον αὐτὸν ἢ τὸν ὑπνω κατεχόμενον διανίστησιν. ὁ δὲ τούτου πατὴρ τὸ παράδοξον τουτὶ κατιδὼν ἰλίγγου τε πληρωθεὶς, [p. 39] ὑπτιος ἀνατρέπεται· καὶ ὥρας οὐ βραχὺ νεκρώδη παραδεικνὺς ὄψιν, δόξαν παρέσχε τοῖς περιστῶσιν ἐκπεπνευκέναι· τὸ δ' αὐτὸ καὶ τῇ τχοσούτου συνέβη μητρί. οἷς ὀρέξας χεῖρα<ς> καὶ θᾶπτον ἐξαναστήσας, «ἄπιτε,» φησὶ «ἀδελφοί, ἐν εἰρήνῃ τὸν ὑμέτερον ζῶντα λαβόντες υἱόν.» οἱ δὲ σωτήρα, μετὰ γε θεόν, τοῦ τέκνου τὸν μακαρίτην καλοῦντες, μετὰ τοῦ παιδὸς ὑποστρέφουσιν, εὐχαριστίας πρὸς Χριστὸν φθεγγόμενοι ῥήματα, θερμὸν ὑφ' [λεγε· ἐφ'] ἠδονῆς

ἀπορρέοντες δάκρυον, τὸν πρὸ βραχέος ἄπνουν ὀρῶντες αὐτοῖς παρασκαίροντα καὶ ἡδιστόν τι πρὸς αὐτοὺς βλέποντα.

24. τοιούτων καινῶν ἔργων περίδοξος ποιητῆς ὁ νῦν ἐπαινούμενος δέδεικται· ὡς [λεγε· ὅς] τὴν ἡσυχίαν (ὡς ἤδη μοι φθάσαντι ἐδηλώθη) πρὸς θεὸν ἀνάγειν δυναμένην ἐξόχως ἠσπάζετο καὶ δεύτερα πάντα ταύτης ἐτίθετο· διὰ τοι τοῦτο καὶ τόπων ἐρημικωτέρων ἐπεῖρα· καὶ τούτους διερευνώμενος ἦν ὅπως ἐξὸν αὐτῷ τῆς ποθουμένης ἀπολαύειν ἡρεμίας γένοιτο, τὴν τῶν προσιόντων ὄχλησιν διαδράντι καὶ ἠὰπὸ ταραχῆς ἀνθρώπων, ἧ ὡς φησι Δαυΐδ, ἧσκεπασθέντι. ἧ ἀλλὰ καίπερ δεινὸς τοῦ καλοῦ τούτου χρήματος ὢν ἐραστής, περιόντων αὐτῷ τῶν πατέρων, τῇ τούτων γηροκομίᾳ παρασχολούμενος, ἀπεστερεῖτο τοῦ ἐφετοῦ.

ὢν τὸν βίον μεταλλαζάντων, ὁ μακάριος ἐκεῖνος ἀδείας λαβόμενος, τοῖς τοῦ Λακκουνίγρου ὀρίοις (οὕτως τῇ τῶν Λατίνων καλούμενον γλώττῃ) κατὰ τάχος ἐπιφοιτᾷ· καὶ τόπον ἐκεῖ γαληνιῶντα καὶ καθαρὸν θορυβῶν ἔωρακώς, ἦσθη [p. 40] (πῶς ἂν εἴποις} <τις> ἐπ' ἐκείνῳ) καὶ χειρῶν αὐτουργία τῶν ἑαυτοῦ εὐκτήριον τοῦ ἀποστόλου ἀν{α}<ε>γείρει Φιλίππου.

25. χρόνου δὲ παρωχηκότος οὐκὶ συχνοῦ, τῆς κατ' αὐτὸν φήμης τὰ πέραξ διαδραμούσης, συνήει πλήθος

ἀρετὴν εἰδότες φιλεῖν μοναχῶν καὶ ὡς ἥδιστα παρὰ τῷ
μεγάλῳ κατέλυον. καὶ ἦν ἰδεῖν ἄνδρας περὶ τοῦ
ἀριθμοῦ ἐξήκοντα πάντας εἰς ταῦτ' συνελθόντας καὶ
τῷ θεῷ πατρὶ τὸ καλὸν συνεργαζομένους· ὡς γὰρ
ἀκτὶς ἡλίου τὰς τετρανωμένας οἶδεν ἐφέλκεσθαι καὶ
καθαρὰς ὄψεις, οὕτω καὶ φῶς ἀγωγῆς ἀρίστης τοὺς μὴ
τὸν τῆς ψυχῆς ὀφθαλμὸν ταῖς τοῦ κόσμου λημῶνας
συγχύσει χειραγωγεῖν πρὸς ἑαυτὸ δύναται.

δήλης δὲ καὶ τοῖς τοῦ Μερκουρίου πατράσι τῆς τοῦ
ὀσίου διατριβῆς γενομένης, ἐφοίτων ἀμελλητὶ παρ'
αὐτόν, οἱ μὲν τοὺς αὐτῶν ἐξαγορεύοντες λογισμοὺς, οἱ
δὲ πάθη φανεροῦντες αὐτῷ ψυχικὰ καὶ τὴν θεραπείαν
αἰτούμενοι. καὶ ὡς τὸ προσῆκον ἐκάστῳ ἐπι<τι>θεῖς
φάρμακον, πρὸς τὰς αὐτῶν κατοικίας τῶν
ἐνοχλούντων παθῶν ἀπηλλαγμένους ἐξέπεμπε. διὸ
καὶ θαμινώτερον ὡς αὐτόν, παντὰς [λεγε· παντὸς]
κόπου καὶ δυσχερείας καταφρονοῦντες, ἐγίνοντο,
τάχα που τοῦ σοφοῦ ἐκείνου ἀκούσαντες, Ἡεὶ ἴδης
συνετόν, λέγοντος Ἡὄρθριζε πρὸς αὐτόν, καὶ βαθμοὺς
θυρῶν αὐτοῦ ἐκτριβέτω ὁ πούς σου. Ἡ

ἀλλ' ἐχέσθω τῆς ἀκολουθίας ὁ λόγος.

[p. 41]

26. μοναχὸς τις ἀπὸ τῆς τῶν Μαρκάνων μονῆς,
βροντῆς ἐνσκηψάσης σφοδροτάτης αὐτῷ, τὸ λαλεῖν

ὅλως, ὡς δὲ καὶ τὸ ἀκούειν ἀφαιρεθεῖς, πρόσεισι τῷ τὰ παράδοξα θαυματουργοῦντι πατρί. ὃν ὡς εἶδεν, ἢ πρὸς οἶκτον ἐτοιμοτάτη ψυχὴ ὠκτεῖται [λεγε· οἰκτεῖται ἢ ὠκτεῖτο?] τῆς συμφορᾶς καὶ δακρυώδεις ἔσχε τοὺς ὀφθαλμούς. νυκτὸς οὖν ἐνστάσης, ὄναρ ὁ θεῖος πρεσβύτης αὐτῷ ἐπιφαίνεται, ἄρτον κατὰ τὸν νεῶν ὀρέγων αὐτῷ, εὐλογῆσαι τε καὶ φαγεῖν διακελευόμενος. ὁ δὲ τὸ προσταθὲν ποιήσας, λαλεῖν παρευθὺ καὶ ἀκούειν ἤρξατο. διυπνισθεὶς τοίνυν ἐκεῖνος, λιπαρῶν ἐν καρδίᾳ τὸ θεῖον οὐκ ἔληγε τὴν τῶν ὀραθέντων ἔκβασιν κατιδεῖν.

ψαλλομένων οὖν τῶν τυπικῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ κατὰ τὸ εἰωθός, πάντων τε εἰσιόντων καὶ τὸν ὑπὸ τοῦ ἱερέως διαδιδόμενον λαμβανόντων ἄρτον, μόνος ὁ ῥηθεὶς οὐκ ἠνείκετο τὸ αὐτὸ τοῖς ἄλλοις ποιῆσαι· ἀλλὰ τὸν μέγαν διὰ νεύματος ἠτεῖτο πατέρα δοῦναι χερσὶν οἰκείαις ἄρτον αὐτῷ, τὸν δὲ παρασχόντα προστάξαι τῷ μοναχῷ εὐλογῆσαι τε καὶ φαγεῖν. κάκεῖνος τοῦτο ποιήσας, διανοιγέντων αὐτῷ τῆς ἀκοῆς πόρων καὶ τοῦ δεσμοῦ τῆς γλώττης διαλυθέντος, ἐχρήτο καθὰ καὶ πρότερον τοῖς μέλεσι ἀκωλύτως· καὶ τὰ νυκτὸς φανέντα διεσάφει τοῖς ἀδελφοῖς.

τούσδε θάμβος εἶχεν ὀρῶντας, τὰ νύκτωρ θεαθέντα μεθ' ἡμέρας<n> τελούμενα. ὁ δὲ τῆς θεραπείας τυχὼν πρὸς τὸ οἰκεῖον ἐχώρει σεμνεῖον· καὶ τοὺς μὲν πόδας ἢ πορεία, τὴν γλῶτταν δὲ ἢ πρὸς θεὸν εἶχε δοξολογία καὶ αἴνεσις.

[p. 42]

27. καὶ ἄλλω δέ τινι ἀνδρὶ (Ἀγαπητὸς ὄνομα τούτῳ) ἀπὸ τοῦ Λαῖνου ὑπάρχοντι γλῶτταν εὐστροφον ἔχοντι κατ' ἀρχὰς καὶ τὴν φωνὴν ὡς ἠδεῖαν ἀθρόον, τὸ τοιοῦτο πάθος ἐπενεχθέν, ὥσπερ τις ἰσχυρὰ πέδη τοῦ λαλεῖν αὐτὸν τὸ παράπαν ἐν ἡμέραις οὐκ εὐαριθμήτοις ἀπέκλεισε· καὶ ἡ τοῦ πάθους ἔνεκεν λύπη μεσ{τ}ῆς αὐτοῦ τῆς καρδίας ἤπτετο. ἴσασι τοῦτο πάντως ὅσοι πλεονεκτήματός τινος εὐμοιρήσαντες, ἕκ τινος ἐπηρείας αὐτοῦ διέπεσον· πολλάκις γὰρ καὶ ἐξ ἀνθρώπων οἶχεσθαι καὶ μὴ συγνοῖς τὸν ἥλιον ὄμμασιν ὄρᾶν εὕξαντο.

ἄπεισι τοίνυν παρὰ τὸν θεοφόρον ἐκεῖνος· γνωστὸς <γὰρ> ἐτύγχανεν λίαν αὐτῷ· καὶ τῶν αὐτοῦ ποδῶν πίστει καρδίας λαβόμενος, θερμὰ προσέχεε δάκρυα· καὶ πικρὸν ἐκ βάθους ἀνέπεμπε στεναγμόν· καὶ τὴν θεραπείαν ἐζήτηε διὰ τῶν ὀδυρμῶν. πρὸς ὃν ὁ θεῖος πρεσβύτης συμπα{χ}θὲς ἐπιδῶν, ἀνίστησί τε τοῦτον καὶ πρὸς τὴν ἐκκλησίαν εἰσάγει· ἐλαίῳ τε διακρίσας αὐτόν, εὐθὺς ὑγιᾶ δείκνυσι. καὶ (τὸ θαῦμα μέγα) ἄνθρωπος τοῖς φωνῆς κηρεύουσι λίθοις προσεοικῶς, οὕτως ἀκαρῆ τὴν πάλαι προσοῦσαν λιγυρὰν ἀπολαβὼν καὶ γλυκεῖαν φωνὴν καὶ λόγους προῖέμενος εὐχαριστηρίου· ὃς εἰς τὸν ἑαυτοῦ καίρων ἀπιῶν οἶκον, μάρτυς ἦν ἀπαράγραπτος τῆς τοῦ Σάβα

θαυματουργίας.

[p. 43]

28. ἀλλὰ τρεπτέον καὶ πρὸς τὰ ἐξῆς διηγήματα.

πολλῆς πανταχοῦ τῆς τοῦ μεγάλου γέροντος οὔσης φήμης, παρὰ αὐτόν τε πλείστων ἀφικνουμένων, πόθος καὶ τινα ἄνδρα λαμβάνει δεινὸς ἔν τινι κώμη τὴν οἴκησιν ἔχοντα, ὡς τὸν ἱερόν φοιτῆσαι πρεσβύτην καὶ τὴν ἐκείνου θεῖαν εὐχὴν ἀντ' ἄλλου τινὸς πλούτου {v}<κ>ομίσασθαι.

διερευνήσας οὖν τὸ τῶν οἰκείων μελισσῶν σίμβλον (σκοπὸς δὲ τούτῳ ἦν μέλι τῷ μακαρίῳ ἀπενεγκεῖν) καὶ μηδὲν εὐρηκῶς, τοῖς τοῦ ἐκ γειτόνων οἰκοῦντος αὐτῷ προσῆλθε σίμβλοις ἡρέμα· μέλι τε λαβὼν ἐξ αὐτῶν, προσφέρει τῷ θεοπεσίῳ, γόνυ τὸ [λεγε· τε] κλίνων καὶ εὐχὴν ἐξαιτούμενος. τόνδε ἄρα <τὸ> γεγονὸς ἔλαθεν οὐδαμῶς. διὸ τὴν μὲν εὐχὴν, ὥσπερ ἠτεῖτο, παρέσχε, τὸ προσαχθὲν δὲ ἀπεπέμπετο. καὶ ὅς οὐκ ἀνίει, προσέκειτο δὲ μᾶλλον καὶ τὸ προσενεχθὲν ἠντοβόλει μὴ ἐκκρουσθῆναι. ὁ δὲ τὴν ἔνστασιν ἑωρακῶς τοῦ ἀνδρός, δριμύ τι καὶ ὀργίλον αὐτῷ ἐνιδῶν, «οὐκ ἀρκεῖ σοι» φησὶν «ὅτι τὸ τοῦ πλησίον σοι μέλι τοῦ δεινὸς ἴσα καὶ φωρί, μὴ θεὸν δείσας, ἀφείλω, ἀλλὰ κάμῃ τῆς πονηρᾶς κοινωνῆσαι πράξεως ἐκβιάζῃ εἰ τῆς παρ' ἐμοῦ τυχεῖν εὐλογίας βούλει καὶ εἰρήνης γενέσθαι

υἱός, ἐξαγορευῶσαι τὸ σφάλμα τῷ ἡδικημένῳ· τὴν ταχίστην ἐπειχθητι, καὶ τὸ ἀφαιρεθὲν ἀποδοῦς, ἕσο τοῦ λοιποῦ θεοφιλῶς βιωτεύων καὶ τοῖς ἰδίοις ἀρκούμενος.» τόνδε τούτων ἀκούσαντα φόβος εἰσέδου καὶ ἐκπληξίς. καὶ τοῖς αὐτοῦ ποσὶ προσπεσών, συγγνώμην ἐζήτει τῶν ἐσφαλμένων· ἧς καὶ τυχών, τοῖς κελευθεῖσι

[p. 44] πέρας ἐπέθηκε. τοσαύτην [λεγε· τοιαύτην] ἐπλούτει χάριν ὁ μακαρίτης παρὰ θεοῦ καὶ οὕτως τὰ ἐν κρυπτῷ φανεροῦν ὑπὲρ φύσιν ἠξίωτο.

ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις αὐτοῦ προσδιατρέψωμεν καινουργήμασιν· ἃ δὴ καὶ μὴ βουλομένῳ μοι συναρπάζει τὸν λόγον.

29. τισὶ κατὰ τινα κώμην τῆς Αἴτης οἰκοῦσι παιδίον ἦν πονηρῷ τυραννούμενον πνεύματι καὶ πικρὸν τοῖς τεκοῦσι τὸν βίον ποιοῦν· καὶ ὅσοι παίδων πατέρες ὠφθησαν οἶδασιν οἷα τὰ τῆς φύσεως κέντρα καὶ ὅπως διατίθενται τοὺς φιλτάτους ἀνία τινὶ περιληφθέντας ὀρῶντες· οὐκ ἦττον γὰρ ἐκείνων τὰ σπλάγχ<ν>α σπαράσσονται· καὶ οὐδὲ βιωτός ἐστιν αὐτοῖς ὁ βίος.

ἐνέγκοντες τοίνυν πρὸς τὸν μακαρίτην τὸ τέκνον, παρὰ τοὺς ἱεροὺς ἐκείνου ῥίπτουσι πόδας, οἰκτρὰν αὐτοῦ δεόμενοι δέησιν, ἢ μᾶλλον οἰκειότερον εἰπεῖν, πατρικὴν, «οἴκτειρον» λέγοντες «τοὺς ἀθλίως ἡμᾶς καὶ δυστυχῶς ἔχοντας· καὶ δείλαιον τοῦτο δεινῶς

βασανιζόμενον ἴασαι· αὐτὸ γὰρ μόνον τοῦ γένους ἠλπίζομεν ἔσεσθαι ζώπυρον, γήρως βακτηρίαν, τοῦ βίου παντὸς παραμύθιον.» ταῖς τοιαύταις τοίνυν φωναῖς ὁ Σάβας κατακλασθεὶς τὴν ψυχὴν, κελεύει πρὸς τὴν ἐκκλησίαν εἰσαχθῆναι τὸν παῖδα. οὗ γεγονότος, καὶ αὐτὸς εἰσιὼν, ἐπεκαλεῖτο τὸν σώζειν δυνάμενον· ἐλαίῳ τε τὸν πάσχοντα χρίσας, ὑγιᾶ παραυτίκα τοῖς γεννήτορσι δίδωσιν. οἱ τὸν υἱὸν σωφρονοῦντα λαβόντες, οἴκαδε χαίροντες ἐπορεύοντο, θεῶ τῷ τοῦς ἑαυτοῦ θεραπευτὰς δοξάζοντι τὴν εὐχαριστίαν προσάγοντες.

[p. 45]

30. πρὸς τούτῳ λεγέσθω καὶ ἕτερον. ἐν τῇ τῶν Ταυρομενιτῶν περιφανεστάτῃ μονῇ μοναχὸς τις ὑπῆρχεν. ὥπερ καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ κοσμικὸς ἐπιτυχάνων, συνῆν· ἀρρωστία δὲ τις ἐπελθοῦσα τῷ νεανίᾳ, θάνατον ἠπειλεῖ καὶ τὰς τοῦ ζῆν ἐλπίδας ἐξέκοπεν. ἐπισκέψεως οὖν ἔνεκεν τῶν ἐκεῖ μοναχῶν, ὥσπερ εἴθιστο, τῇ μονῇ παραβαλὼν ὁ θαυμάσιος, ὁρᾷ τὸν τοῦ νέου πατέρα πενθοῦντα καὶ σκυθρωπάζοντα καὶ πικρῶς τὰ σπλάγχνα διακοπτόμενον· πρὸς ταῖς ἐσχάταις γὰρ ἀναπνοαῖς ἦν ὁ παῖς ἤδη. πρὸς ὃν εἰσελθὼν ὁ μέγας, ἐν τρισὶν ἡμέραις καὶ νυξὶν ἴσαις αὐτῷ συμπαρέμεινεν. εἶτα «εἰ θέλεις,» φησὶ πρὸς αὐτὸν «ὦ τέκνον, ἀναρρωσθῆναι καὶ τὴν προτέραν ὑγ<ι>εῖαν ἀπολαβεῖν, μοναχὸς γενέσθαι μὴ ἀναβάλη.»

ἐπεὶ δὲ ταῦτα λέγων, πειθαρχοῦντα ἐκεῖνον οὐκ εἶχεν· ἀλλ' ἐώκει λόγους διακενῆς τῷ ἀέρι διδόναι· καὶ αὐτὸ γὰρ τὸ μοναχὸς ὄνομα φορτικὸν ἐδόκει τῷ κάμνοντι. «ἀλλ' εἰ μὴ» φησὶ «τὸ μοναχικὸν περιβάλη σχῆμα, πεπληροφόρησο παρὰ τῆς ἐμῆς ταπεινώσεως, ὡς οὐκ ἔξει σε μετὰ τῶν ζώντων ἢ ἐπιούσα.» καὶ ὃς «εἰ ἄρα» πρὸς τὸν θεῖον ἔφη πρεσβύτην «ἐγγυᾶ με τὸ γε νῦν ἔχον μὴ τοῖς τοῦ θανάτου βρόχοις περιπεσεῖν, τὸ παρὰ τῆς σῆς ἀγιότητος προσταττόμενον δράσω σὺν προθυμίᾳ.» ὁ δὲ θαρρεῖν περὶ τούτου τὸν νέον βεβαιωσάμενος, πρὸς τὸν ναὸν φοράδην αὐτὸν ἀποκομισθῆναι διεκελεύετο.

οὗπερ δὴ γεγονότος καὶ τῆς ἱερολογίας ἐπ' αὐτῷ τελουμένης τῶν ἐρωτήσεων τε τοῦ τιμίου σχήματος [p. 46] ὑπαναγινωσκομένων, πράως ἐμβλέψας ὁ θεοφόρος αὐτῷ χαμαὶ κειμένῳ καὶ ἀναισθήτως τῶν γινομένων ἔχοντι, «οὐκ ἀποκρίνη» φησὶ πρὸς αὐτὸν «ἐρωτώμενος» τῷδε ἄρα λύσις ἢ φωνὴ τοῦ πάθους ἐγένετο· καὶ ἐκάστη ἐρωτήσῃ τὴν κατάλληλον ἀπόκρισιν ἀπεδίδου. καὶ τῷ τῆς ἀκολουθίας πέρατι συναποληξάσης τελέως αὐτῷ καὶ τῆς νόσου, θαρροῦντος, ἀνίστατο, τροφῆς τε σὺν τοῖς μοναχοῖς, κατὰ τὴν ἐν ἧ σὺνηθες ἦν ἐκεῖνοις οἰκίαν διαιτᾶσθαι γενόμενος, μετελάμβανεν. ἐπὶ τούτῳ δόξα μὲν ἀνεφέρετο τῷ δεσπότη, συνεδοξάζετο δ' ἐκείνῳ καὶ ὁ θεράπων.

31. ἄξιον δὲ μηδὲ τοῦτο παραδραμεῖν· οὐκ ἔλαττον γὰρ τῶν προειρημένων.

ἀπαναστάντι τῆς τῶν Ταυρομενιτῶν μονῆς τῷ μεγάλῳ καὶ τῇ τοῦ Λακκουνίγρου ἐπιδημήσαντι, προσάγεται τις παῖς ἀπεξηραμμένος ἅπαν τὸ σῶμα, οἶκτρον θέαμα τοῖς παροῦσι τυγχάνων καὶ δακρύων διὰ τὴν συμφορὰν ἄξιος. κελεύσας τοίνυν πρὸς τὴν ἐκκλησίαν ἐκεῖνον εἰσενεχθῆναι, προσελθὼν ὁ μακάριος, ἐλαίῳ ἅπαν αὐτοῦ ἀλείφει τὸ σῶμα, τὸν τύπον ἐν αὐτῷ τοῦ τίμιου διαγράψας σταυροῦ. καὶ θᾶπτον ἢ λόγος ἐκεῖνος ἀνορθωθείς, οἴκαδε τοῖς ἰδίοις χρώμενος ἐπανήει ποσὶν, εὐχάριστος κῆρυξ τῆς τοῦ μεγάλου θαυματουργίας δεικνύμενος.

καινουργεῖται δ' ἔτι καὶ ἄλλο τῷ μακαρίῳ τούτῳ τοῖς προλαβοῦσιν ἐφάμιλλον· παῖς γάρ, ὕδρωπι κάτοχος, ἐκ τοῦ Καστελλίου [λεγε· καστελλίου?] ὠρμημένος τοῦ Μερκουρίου, τῷ τὰ ξένα τελοῦντι προσηνέχθη πατρί. ἐφ' ᾧ περιαλγῆς [p. 47] γεγονώς, τὴν χεῖρα τῇ ἐκείνου γαστρὶ τίθησιν, ἡρέμα πως ἐπιτρίβων αὐτήν· καὶ οὐκ εἰς ἀναβολὰς ἀλλ' εὐθὺς ἐρρωμένως αὐτὸν ἔχοντα τῷ πατρὶ δίδωσι. καὶ ὃς (εὐγνώμων γὰρ ἦν) πρὸς δοξολογίαν θεοῦ διανίστατο.

32. προσθετέον [λεγε· προσθετέον] τοῖς λελεγμένοις

καὶ τὸ ἐξῆς μεγαλουργημα.
 τινὶ τῶν ἀπὸ Λαΐνου παῖς ἦν δυσουρίου [λεγε·
 δυσουρία] δεινῆ συνεχόμενος· τοῦτον οὖν ἐκεῖνος μετὰ
 πολλῆς ὄσης τῆς θερμῆς διενεγκών, παρὰ τοὺς πόδας
 τίθησι τοῦ μεγάλου· προσάγει [λεγε· παράγει] τε
 δέησιν ὥστε τῆς ὀδυνηρᾶς ἐκείνης τὸ τέκνον καὶ
 βαρείας μάστιγος ἀπαλλάξαι.

ὁ δὲ διάπυρον οὕτω πίστιν ἀμείβεται καινοπρεπεῖ
 θαυματοποιῖα· τὸν παῖδα γὰρ πρὸς τὴν ἐκκλησίαν
 εἰσαγαγών, χεῖρας πρὸς θεὸν ἤρεν ὀσίας, ἃς ἡ
 χρηστότης οἶδεν ἐκείνου αἰδεῖσθαι· καὶ τοῦ κάμνοντος
 ὑπερηύχετο. ὄν, πέρας τῆ προσευχῆ δούς, τῆς χειρὸς
 κατασχών, ἐλαίῳ τε τὸ πάσχον ἀλείψας μέλος, τὸ τοῦ
 σταυροῦ τε σημεῖον διατυπώσας, κατὰ τὴν ἀρὰν αὐτῷ
 παρευθὺ τὴν ὑγίειαν δίδωσι καὶ ταῖς τοῦ τεκόντος
 ἐμβάλλει χερσίν. ὅς ἀντίρροπον τῆ λύπη τὴν θυμηδίαν
 ἢ καὶ μείζονα καρπωσάμενος, πρὸς τὰ οἰκεῖα ἐχώρει
 πρὸς τοῖς ὑπὸ τοῦ θαυμαστοῦ Σάβα τῆς θεραπείας
 ἀποναμένοις.

33. καὶ τις μοναχὸς ἐκ τῆς εὐαγοῦς τῶν Ἀρμῶν
 τυγχάνων μονῆς (Κοσμᾶς ὄνομα τῷ ἀνδρὶ), ταύτης
 ἀπέλαυσεν. οὗτος γάρ, αἵματος ἐν ἑαυτῷ
 πλεονάσαντος καὶ νόσον
 [p. 48] ἐπαγαγόντος, ὑπὸ τινος πολὺ τὸ ἄτεχνον
 ἔχοντος ἱατροῦ τὴν ἐν τῇ μήνιγγι φλέβα διατμηθεὶς,
 αἱμορροίας ἐπὶ μῆνας τρεῖς ἦς καὶ προσγενομένης,

πάντων ἰατρῶν πρὸς τὴν ἐποχὴν αὐτῆς ἀπειπόντων, πρὸς αὐτὴν ἀφεώρα τὴν τελευτήν· τοῦ γὰρ ζωτικοῦ διαρρεύσαντος αἵματος, χολῆς ἰδέα ἢ σὰρξ αὐτοῦ ἀφωμοίωτο. διὸ καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν τὰ πρὸς ἔνταφιασμὸν συντελοῦντα, οἱ περὶ αὐτὸν φοιτῶντες καὶ οὕτως ἔχοντα βλέποντες, ἔλεγον εὐτρεπίσαι. ἀδελφὸς δέ τις ἐν τῇ λεχθείῃ μονῇ, τὴν ἀρετὴν οὐκ ἀθαύμαστος, γνησίᾳ τῷ πάσχοντι φιλία συνδεδεμένος, ὁρᾷ Σάβαν τὸν ἱερὸν ὄναρ ἐπιδημήσαντα πρὸς τῇ κεφαλῇ τε καθίσαντα τοῦ νοσοῦντος καὶ ταύτην τοῖς γόνασιν ἐπιθέντα, τῇ χειρὶ τε τῆς μήνιγγος ἐφαψάμενον καὶ τὴν τοῦ αἵματος ἐπίρροϊαν ἐπισχόντα. διυπνισθεὶς οὖν ἐκεῖνος τὰ νύκτωρ ὁραθέντα καὶ μεθ' ἡμέραν ἰδεῖν τὸ θεῖον ἰκέτευε.

καὶ τῇ ἐξῆς τῇ μονῇ παραβαλὼν ὁ μακάριος, πρὸς τὸ δωμάτιον ἐν ᾧ κλινοπετιὴς ἦν ὁ μοναχὸς εἴσεισι· προσκαθίσας τε τούτῳ καὶ τὴν κεφαλὴν, ὡς ἡ ὄψις εἶχε, τοῖς γόνασιν ἐπιθείς, τῆς πληγῆς τε χειρὶ τῇ τὰ μεγάλα θαυματουργοῦση λαβόμενος, ἴστησιν τε τὴν τοῦ αἵματος ῥύσιν καὶ τοῦ πάθους ἀπαλλάττει τὸν κάμνοντα. θάμβος ἐπὶ τούτῳ λαμβάνει τοὺς ἀσκητὰς καὶ μεγάλα δύνασθαι παρὰ θεῶ τὸν Σάβαν ἐπεΐθοντο.

34. καὶ ἄλλῳ δέ τινι τὸν λαιμὸν ἀλγοῦντι καὶ τὸ λαλεῖν τελέως ἀφηρημένῳ τὴν ἀγίαν ἐπιτίθησι χεῖρα, ἐφ' ἱκανὸν ἐπιτρίβων τὸ
[p. 49] οἴδημα. καὶ διὰ τοῦ στόματος ἐκείνου

ἔλκο<u>ς αἵματι συγκεκραμένου ρυέντος, ὑγῆς ὁ κάμνων παρὰ προσδοκίαν ἐδείκνυτο· καὶ πρὸς τὸ οἰκεῖον ἀπέτρεχε φροντιστήριον, δοξολογίας φθεγγόμενος ῥήματα.

35. κατὰ τινα δὲ ἡμέραν μοναχὸς τις πρὸς τὸν ἱερὸν ἄνδρα γενόμενος, ἠτεῖτο ὥστε τὸν τῆς μονῆς ἱερέα κατὰ τὸ σεμνεῖον αὐτοῦ φοιτήσαντα τὴν θείαν ἐπιτελέσαι {τὴν} μυσταγωγίαν. τοῦδε τοῦτο γενέσθαι κελεύσαντος, ὑπολαβὼν ἐκεῖνος, «οὐδὲν ἡμῖν» ἔφη «πρὸς τὴν τοῦ σταλέντος θεραπείαν, τίμιε, πρόσεσι, πάτερ· ὅτι μὴ μόνον ἄρτος, καὶ αὐτὸς δὲ ξηρὸς καὶ τοῖς ὁδοῦσι κόπον παρέχειν δυνάμενος.» καὶ ὃς χαριέντι πρὸς ἐκεῖνον καὶ μειδιῶντι προσώπῳ, «τὸν πλησίον σοι» ἔφη «καταλαβὼν ποταμὸν, τρεῖς δὲ ζωγρήσας ἰχθῦς, τῷ ἱερεῖ παρασκεύασον ἄριστον.» ὡς οὖν οὗτοι πρὸς τὴν μονὴν ἀφίκοντο, τῆς ἱεραῆς ἤδη λειτουργίας ἐκτελουμένης, πρὸς τὸν ποταμὸν ὁ ῥηθεὶς ἄπεισι μοναχὸς· καὶ χεῖρας προ{θ}<τ>είνας, ἰχθύων ἐγκρατῆς τριῶν, ἀλλ' οὐ πλειόνων κατὰ τὸν τοῦ μάκαρος γίνεται λόγον, πολλῶν μὲν καὶ μεγίστων ταῖς αὐτοῦ προσπελασάντων χερσὶ, τῷ ῥοθίῳ δὲ αὐθις κατασυρέντων [λεγε· παρασυρέντων] τοῦ ποταμοῦ.

ἔκστασις ἐπὶ τούτῳ τὸν μοναχὸν ἐκεῖνον εἰσήει τὸν τοῦ μεγάλου λόγον ὃν χαριεντιζόμενος εἶπεν εἰς ἔργον ἐκβεβηκότα θεώμενον. <κ>αὶ γὰρ <αί> πλεῖσται τῶν τούτου προαγορευῶν διὰ τὸ τοὺς ἀνθρώπους

λανθάνειν

[ρ. 50] ἐπειγεσθαι κατὰ παιδείαν εἰώθασι γίνεσθαι τούτῳ.

36. οὗτος τοίνυν ὁ θαυμαστός καὶ θειότατος Σάβας τινὶ τῶν τῆς πόλεως οἰκητόρων Ἀμάλφης ἀγωγῆς ἐπειλημμένῳ θεοφιλῶς (Πέτρος αὐτῷ ὄνομα) οὕτω διέκειτο φιλικώτατα, ὥστε καὶ τὰ τῆς μονῆς ἱερὰ κειμήλια, ἠνίκα τὴν τῶν Καλαβρῶν οἱ θεοστυγεῖς Ἰσμαηλῖται κατέτρεχον, τῷ ἐκείνου οἴκῳ ἐναποτίθεσθαι. τούτῳ τοιγαροῦν τῷ ἀνδρὶ παῖδες ἦσαν οὐ τοσοῦτον ἀπὸ τῶν σωματικῶν χαρακτήρων ὅσον ἀπὸ ψυχικῆς ἀρετῆς τὴν πρὸς τὸν φύντα φέροντες ὁμοιότητα· ἤδετο γοῦν ἐπὶ τῇ τούτων ὁ ἀνὴρ θεῶν καὶ ἐπ' αὐτοῖς, μετὰ γε θεόν, τὰς ἐλπίδας ἐσάλευεν. ἀλλὰ γὰρ ὄρα τὴν ἀθρόαν μεταβολὴν καὶ τὰ τοῖς [λεγε· τῆς] εὐτυχίας εἰς δυστυχίαν ἐν βραχεῖ μεταπίπτοντα.

εἷς γὰρ αὐτῶν ἀρρωστίᾳ περισχεθεῖς, μεταλλάττει τὸν βίον. ὃν, τὰ σπλάγχνα σπαραττόμενος, ὁ πατὴρ ἐθρήνει πικρῶς καὶ τὴν ὀδύνην οὐκ ἔφερεν, ἀμέλει καὶ πρὸς τὸν μέγαν διαγνοὺς ἀφικέσθαι ὡς ἂν παρὰ ἐκείνου τύχοι παρηγορίας· ἐπέβη τε πλοίῳ μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ· καὶ πρὸς τινὰ τόπον Παλινόδιον τῇ Λατίνων κεκλημένον φωνῇ ἐν τοῖς τῆς Λουκανίας ὀρίοις ὄντα γενόμενος, τῷ λιμένι προσώκειλεν· ἐκεῖ γὰρ τὸ τηνικαῦτα διέτριβεν ὁ μακάριος.

τῆς νηὸς οὖν ἀποβάντες (περὶ λύχνων γὰρ ἦλθον ἀφάς), τῇ γῆ ἑαυτοὺς δόντες, διανεπαύοντο. ὁ δὲ πολὺς τῷ πνεύματι Σάβας τὴν τούτων ἐγνωκῶς ἄφισιν, ἄωρι τῶν νυκτῶν ἵνα καθεύδοντες ἦσαν ἐπιφοιτᾶ· οὗς διυπνίσας, «ἀλγεῖς,» ἔφη

[p. 51] πρὸς τὸν ἑαυτοῦ φίλον «ίδὼν ἐπι τῇ τοῦ παιδὸς τελευτῇ εὐχαριστεῖν δέον, ἀδελφέ, τῷ θεῷ καὶ τὰ συμπίπτοντα γενναίᾳ φέρειν ψυχῇ· οὐ γὰρ μέχρι τούτου τὰ λυπηρὰ στήσεται· ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἀρχὴ τῶν συμφορῶν καὶ προοίμιον· πικρότερα δὲ σοι τούτου μετὰ μικρὸν ἀπαντήσεται· καὶ τότε τῷ κοινῷ τῆς φύσεως καὶ αὐτὸς λειτουργήσεις νόμῳ. ταῦτα δὲ σοι πρὸς τὸ ἐμπαράσκευον εἶναι σε προεῖπον.»

τούτων ὑπὸ τοῦ θεσπεσίου λεγομένων πατρός, ἐνεὸς ἐκεῖνος γενόμενος, παλλομένην εἶχε τὴν καρδίαν καὶ ἄπτουσαν. καὶ ἄρα «τίς πρὸ ἡμῶν ἐπιφοιτήσας τῷ τόπῳ, τὰ συμβάντα τῷ πατρὶ διηγήσατο», πρὸς ἑαυτὸν ἐλόγιζετο· διερευνήσας οὖν ὁ ἀνὴρ καὶ μαθὼν, ὡς οὐδεὶς πρὸ αὐτῶν ἐλθὼν τῷ μεγάλῳ τὰ γενόμενα διεσάφησεν, ἀλλὰ καθαρότητι νοῦ ταῦτα γνοὺς ὁ θαυμάσιος ἐξεφώνησε· θερμοτάτη τῶν αὐτοῦ ποδῶν πίστει δράττεται, καταφιλῶν μετὰ δακρῦων αὐτοῦς, ὡς δὲ καὶ τὰς χεῖρας τὰς ἱεράς, καὶ τῆς τῶν γεγονότων αὐτὸν διατρανώσεως ἐκπληττόμενος ὑπομονὴν τε παρὰ Θεοῦ δοθῆναι αὐτῷ πρὸς τὸ εὐχαρίστως ἐνεγκεῖν τὰ ἐπερχόμενα ἐξαιτούμενος.

ὁ δὲ λόγοις παρακλητικοῖς ἐπιρρώσας αὐτὸν εὐλογίας τε μεταδούς, πρὸς τὸν οἶκον ἀπέπεμψεν. οὕτω τριάκοντα παρήλθον ἡμέραι καὶ εἰς πέρας τὰ ἐπηγγελμένα ἐξέβαινε· καὶ αὐτὸς δὲ μετ' οὐ πολὺ κατὰ τὴν τοῦ μεγάλου πρόρρησιν καταλύει τὸν βίον· καὶ ταῦτα μὲν οὕτω.

[p. 52]

37. μοναχὸς δὲ τις ἐπίσημος, τῆς ἀρετῆς ἐραστὴς καὶ ἱερέως ἀξιώματι φαιδρυνόμενος, πλείστην τὲ [λεγε· δὲ] πρὸς τὸν θεσπέσιον γέροντα κτώμενος πίστιν, πάθος τι πρὸς τῇ σιαγόνι δεινῶς ἐξοιδούμενον ἔσχεν· ὅπερ μέγιστον βλάβος οὐ τοῖς ὀφθαλμοῖς μόνον ἀλλὰ δὴ καὶ τοῖς ὀδοῦσιν ἐπὶ <ε>νεγκεῖν ἔμελλε. πάσης οὖν ἰατρικῆς πρὸς τὴν ἴασιν τέχνης ἀπελεχθείσης καὶ μηδενὸς τῆς συμφορᾶς εὕρισκομένου φαρμάκου, ἐπὶ τὸν θαυμαστὸν ἐκεῖνος ἔγνω καταφυγεῖν ἰατρόν· καὶ τὸ ἄντρον ἐν ᾧ τὸν τῆς ἡσυχίας ἄθλον ὁ γενναῖος διήνευσεν (ἐνθα καὶ τὸν νεκρὸν ἀνέστησε παῖδα, καθὼς ἤδη φθάσας ὁ λόγος παρέστησεν) ὁ πάσχων καταλαβὼν, εὕρισκει τὸν μακαρίτην πυρετῶ λάβρω τὰ ἔνδον ἀποσπύχοντι συνεχόμενον ψιαθίῳ τε κατὰ γῆς ἐρριμμένῳ προσανακείμενον. ἐπιβαλὼν οὖν ὁ Σάβας τῷ τοῦ μοναχοῦ πάθει τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὸ ἀνήκεστον ἰδὼν τῆς πληγῆς, μετακαλεῖται τοῦτον πρὸς ἑαυτὸν· καὶ τὴν ἀγίαν ἐπιθεῖς χεῖρα τῇ παρειᾷ, μικρὸν τε ταύτην ἐν ἐκείνῃ διαναπαύσας, τὸν ἀδελφὸν τοῦ

πάθους ἔλευθεροῖ καὶ πρὸς τὴν ἰδίαν ἐκπέμπει μονήν.

38. κατὰ τινα δὲ καιρὸν ἔλαιου σπάνις τὴν τοῦ ἀρχιστρατήγου κατειλήφει μονήν· καὶ ἔμελλεν ὁ θεῖος σηκὸς ἀφεγγῆς ἔσεσθαι, ἐπεὶ μηδὲ δυνατὸν ἦν ἐν τοῖς ὀρίοις ἐκείνοις εὐρεῖν, οὐκ ἐπιτηδεῖως πρὸς ἔλαιου φορὰν ἐκούσης τῆς χώρας. καὶ βουλόμενός τις ὠνήσασθαι κατὰ γε τὸν τοῦ ἔλαιου καιρὸν, τριῶν ἡμερῶν

[p. 53] ὁδὸν ἐνίοτε δὲ καὶ ἐπτὰ ἠναγκάζετο στέλλεσθαι. ὡς οὖν ἀνηγγέλη τῷ μεγάλῳ περὶ τούτου πατρί, τότε μὲν σιωπῇ ἑαυτὸν ἐπιτρέπει· μετὰ μικρὸν δὲ τοὺς πάντων λαθῶν ὀφθαλμοὺς, (οὐ γὰρ ἐπίδε<ι>κτικῶς, ὥσπερ ἄλλος τις, εἰώθει προσεύχεσθαι) τὸν ἱερόν τε ναὸν εἰσδραμών, χεῖρας σὺν τῷ νῷ διατείνει πρὸς ὕψος καὶ ταῖς εὐχαῖς ἐπὶ πολὺ προσανέχει. καὶ (ὡ τῆς μεγαλουργίας) τὸ κατὰ τὸ θυσιαστήριον κείμενον τοῦ ἔλαιου σκεῦος, κενὸν τὸ τηνικαῦτα τυγχάνον, ἐκείνου προσευχομένου, μεστὸν γεγονὸς ἐν τέσσαρσιν ἀπέχρησε τούτοις μηνσίν, ἄχρις οὗ ὁ τοῦ ἔλαιου καιρὸς ἐπεδήμησε.

καὶ ἐν τῇ τοῦ ἁγίου δὲ Λαυρεντίου μονῇ τοιοῦτόν τι τῷ Σάββα τεθαυματούργητο· πλὴν ἐκεῖ μὲν ἔλαιον τῷ ἄγγει βραχὺ τι ἐνῆν [λεγε· ἐνόν], διὰ τῆς τοῦ μάκαρος ἐπέδωκε προσευχῆς· ὁ παραπλήσιον τῇ τοῦ Θεοβίτου θαυματουργία, ἐνταῦθα δὲ κενὸν τι [λεγε· τὸ] σκεῦος

ὄν, ὡς δεδήλωται, παραδόξως ἐμπίπλαται· ὅπερ τῆς θεοσημίας ἐκείνης καινότερον καὶ περιφανέστερον.

39. τοιούτων τοίνυν ὑπαρχόντων τῶν εἰρημένων, οὐδὲν ἦττον ἔχει καὶ τὰ ἐξῆς, ὡς αὐτίκα μαθήσεσθαι<ε>. Δωρόθεος γάρ τις, καὶ πλούτῳ βρίθων καὶ γένει περιφανής, ἐκ τοῦ ἄστεος Σασιωνίου ὑπάρχων, τῶν μὲν τοῦ κόσμου κηλίδων ἀμιγῆ τὴν ἑαυτοῦ διετήρει ψυχὴν, πρὸς δὲ τὰ θεῶ φίλα πάσῃ τετραμμένος ἦν γνώμη καὶ τῆς πρὸς σωτηρίας<ν> φερούσης ὄκνο<ν><υ> χωρὶς εἶχετο. τούτῳ τοίνυν θερμοτάτη πρὸς τὸν Σάβαν πίστις [p. 54] ἐνῆν· καὶ συνεχῶς παρ' ἐκεῖνον φοιτῶν, εὐλογίας τε παρὰ τοῦ ἀνδρὸς ἠξιοῦτο, καὶ {τὴν} ψυχὴν σῶζειν δυναμένης δεχόμενος ἐντολάς. τέλος αὐταῖς ἀγαθόν, οἵκαδε πάλιν δρυμῶν [λεγε· παλινδρομῶν?], ἐπετίθει. βασκήνας οὖν τούτῳ τῆς ἀρετῆς ὁ μισάνθρωπος δαίμων καὶ δυσμενής, τοῦ θεοῦ κρίμασι συγκεχωρηκὸς ἀρρήτοις, ἀθροὸν αὐτῷ συνεισφθαρεῖς, δείματος ἐπλήρου δεινοῦ καὶ τῇ γῆ προσαρ<ρ>άσων αὐτόν, διαστρέφειν μὲν ὀφθαλμούς, διαμασ<σ>ᾶσθαι δὲ χεῖρας ἠνάγκα<σ>ε.

καὶ τὸ πρᾶγμα κατηφείας τοὺς περιστῶτας ἐδείκνυ μεσοῦς, ὀρῶντας τὸν πρὸ μικροῦ σῶφρονά τε καὶ κόσμιον δαίμονος ἀλιτηρίο<ν><υ> παίγνιον καθιστάμενον.

μικρὸν γοῦν ἐκνήψαντα τὸν Δωρόθεον μνήμη τις αἰρεῖ τοῦ μεγάλου πατρός. καὶ δρομαῖος τὴν τούτου καταλαβὼν οἴκησιν, τοῖς αὐτοῦ προσπίπτει ποσί, δάκρουσι θερμοῖς πλύνων αὐτούς, τὴν συμφορὰν ἀπαγγέλλων, ἐκεῖνα αἰτῶν, ἅπερ αὐτῷ μὲν μέγαλα λαβεῖν, ἐκείνῳ δὲ παρασχεῖν εὐχερές. τόνδε, σύνδακρυν ἐπὶ τούτῳ γενόμενον τοῦ ἐδάφους τε αὐτὸν ἀναστήσαντα, πρὸς τὴν ἐκκλησίαν εἰσαγαγεῖν, ὑπερευζάμενόν τε συντόνως, αὐτοῦ ἐλέῳ [λεγε· ἐλαίῳ] τὸ μέτωπον (ὡς σύνηθες ἦν) ἀλειψαι, τὸ σταυρικὸν αὐτῷ σημεῖον ἐπιβαλόντα τὸ σκαῖόν τε πνεῦμα διώξαντα, σωφρονεῖν παρασκευάσαι τὸν ἄνδρα καὶ πρὸς τὸν οἶκον τῷ θεῷ ἀνθομολογούμενον ἀποπέμψαι.

40. μετέλθωμεν τοίνυν καὶ ἐφ' ἐτέρα{ν}<ς> θαυματουργίας διήγησιν τοῦ αἰοιδίου πατρός. γυνὴ τις ὑπὸ [p. 55] πνεύματος ἀκαθάρτου συνείχετο, δεινῶς βασανιζομένη ἐπὶ χρόνους πολλοὺς ὑπ' αὐτοῦ· παρεγένετο δὲ πρὸς τὸν μέγαν τοῦτον ἰατρόν, ὑπὸ τῆς φήμης <ἐφ>ελκομένη τῆς πρὸς αὐτὸν τὸν ὡς ἀληθῶς μυσταγωγημένον καὶ θεοφορούμενον· καταλαβοῦσα δὲ τὸν πάνσεπτον ναὸν τοῦ πνεύματος διώκτου Φιλίππου (ὃν ἐδείματο ἐκ βάθρων Μακάριος ὁ τούτου ἀδελφός, ὁ θεοφιλῆς καὶ ὄντως μακάριος), ἐν τῷ εἰσέρχεσθαι αὐτὴν ἐν αὐτῷ, ἐξαίφνης ρίπτει αὐτὴν εἰς τὸ μέσον τοῦ ναοῦ τὸ πονηρὸν καὶ παμμίαιρον

πνεῦμα· καὶ τὰ συγγενῆ τῶν προτέρων ἐνεργεῖ ὁ δόλιος εἰς αὐτὴν τὴν ταλαίπωρον, φωνὰς ἀσήμους καὶ ἀ{τ}<π>ρεπεῖς δι' αὐτῆς ἀνακράζων· καὶ ἀφρὸν ἀποπτύουσα διὰ τοῦ στόματος αὐτῆς καὶ χεῖρας στροβοῦσα καὶ τοῖς ποσὶν ἀτάκτως τὸ ἔδαφος παίουσα, ἐλεεινὸν θέαμα τοῖς ὀρώσιν ἐτύγχανεν.

ὁ δὲ μέγας Σάβας ἐν τῷ ναῷ βουλόμενος εἰσιέναι καὶ τὰς ἐωθινὰς ἱκετηρίας τῷ κυρίῳ ἀποδοῦναι προαιρούμενο{ν}<ς> εὐχὰς, εἶδεν αὐτὴν πάσχουσαν οὕτως ἐλεεινῶς καὶ εὐσπλαγχνίσθη ἐπ' αὐτῇ ὁ λίαν συμπαθῆς καὶ χριστομιμήτως [λεγε· χριστομίμητος], διαφερόντως φιλάνθρωπος· καὶ λέγει αὐτῇ ὁ ἀοιδίμος· «ὦ γυνή [λεγε· γύναι], τί ζητοῦσα, ἐνταῦθα παραγέγονας παρ' ἐμοῦ ἀμαρτωλοῦ ὄντος ἀνθρώπου εἰ δὲ ὅλως ἐρᾷς ἐλευθερίας τυχεῖν τοῦ συνθλ{ε}ίβοντος σε π{υ}<ο>νηροῦ καὶ ἀκαθάρτου δαίμονος, ἀναλαβοῦσα τὸν ζυγὸν τοῦ Χριστοῦ, ἐν τῷ μοναχικῷ καὶ ἀγγελικῷ τάγματι μέτελθε βίον σεμνόν, ἐν μοναστηρίῳ παρθένων ἀγίων εἰσελθοῦσα· καὶ ἴαταί σε κύριος ὁ θεὸς τῇ αὐτοῦ ἀγαθότητι.» τὸ δὲ γύναιον τῶν λεγομένων αἰσθόμενον, συνέθετο πάντα ποιεῖν ὅσα πρὸς αὐτὴν

[p. 56] ὁ μακάριος προσεφθέγγατο [λεγε· ἀπεφθέγγατο], εἰ μόνον ἰάσεως ἐπιτύχη. τὴν συνήθη οὖν ὁ μέγας ποιήσας εὐχὴν καὶ ἐκ τοῦ ἀγίου ἐλαίου τῆς κανδήλας [λεγε· κανδήλης?] ἐπιχρίσας αὐτῆς τὸ μέτωπον σταυροειδῶς, θάπτον ὑγιῆ ταύτην

ἀποκατέστησεν.

καὶ ἐπορεύθη τὴν ὁδὸν αὐτῆς, χαίρουσα καὶ
δοξάζουσα τὸν θεόν, πάντα πληρώσασα τὰ παρὰ τοῦ
μακαρίου καὶ ἁγίου πατρὸς λαληθέντα πρὸς αὐτήν.

41. ἀλλ' ἐπειδὴ χρόνος [λεγε· καιρός] ἐστὶν τὸν λόγον
προβῆναι καὶ τὰ λοιπὰ τοῦ πανολβίου τούτου
ψυχωφελῆ διηγῆσασθαι κατορθώματα καὶ τοῖς
προλαβοῦσι συνάψαι, εἰς δόξαν μὲν θεοῦ τοῦ ταῦτα
δι' αὐτοῦ ἐνεργοῦντος, εἰς ἔπαινον δὲ τοῦ ἀοιδίου καὶ
ὠφέλειαν τοῖς πιστῶς ἐντυγχάνουσι καὶ ἀκροωμένοις.

μοναχὸς τις ἐξ ἐπηρείας τοῦ διαβόλου ἐν τινὶ τόπῳ
ἀφυπνώσας μετὰ τὸ αὐτὸν ἀριστῆσαι, ὄφρις ἐρπύσας διὰ
τοῦ στόματος <αὐτοῦ>, εἰσέδου εἰς τὴν γαστέρα αὐτοῦ
καὶ ἦν κατεσθίων καὶ διαρρήσων χαλεπῶς τὰ
ἐνδ<τ>όσθια αὐτοῦ ἐπὶ ἡμέρας πολλὰς ἐλεεινῶς, ὥστε
πολλάκις κείσθαι αὐτὸν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ὡς ἐπὶ ὥραν
μίαν ἄφωνον, ὡς νομίζειν τοὺς παρατυγχάνοντας αὐτῷ
κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην νεκρὸν γεγονέναι. πολλὰ οὖν
κρήματα εἰς ἰατροὺς ἀναλώσας, ὑπ' οὐδενὸς αὐτῶν
οὐκ ἴσχυσεν ἰαθῆναι· ὕστερον δὲ πάντων εἰς ἔννοιαν
ἐλθὼν τούτου τοῦ πανολβίου πατρὸς ἡμῶν Σάβα,
παραγίνεται πρὸς τὸν ἄμισθον τοῦτον μέγαν ἰατρόν,
ὑπὸ τῆς φήμης ἐλκόμενος πρὸς αὐτόν. καὶ μετὰ
πολλῶν δακρύων καὶ στεναγμῶν
[p. 57] προσπίπτων αὐτοῦ τοῖς γόνασι, ἐδέετο ἐκτενῶς

τοῦ μακαρίου ἀπαλλαγῆναι τοῦ τοιούτου πάθους. λέγει τοίνυν πρὸς αὐτὸν ὁ θεράπων κυρίου ἐν ἐπιεικείᾳ καὶ πραότητι· «μὴ ἀθύμει, τέκνον, ἐπὶ τοῦτο πικρῶς· Ἰησοῦς Χριστὸς δυνατὸς ἐστὶν παρασχεῖν σοὶ τὸ αἴτημά σου, λυτρούμενός σε τοῦ συγκόπτοντος καὶ συνθλίβοντός σε ὄφρα· ἐγὼ γὰρ τίς εἰμι ὁ ταπεινὸς ὅτι τοιαύτην ὑπόληψιν ἔχεις εἰς ἐμὲ ὡς δυνάμενον τοιαῦτα ποιεῖν» ὁ δὲ ἐπέκειτο μᾶλλον, μετὰ πίστεως καὶ δακρῶν ἀντιβολῶν αὐτὸν καὶ λέγων· «οἰκτεῖρήσόν με, δοῦλε τοῦ θεοῦ, καὶ ἐλέησόν με, ῥυόμενός με τοῦ συγκόπτοντος τὰ ἐνδὲς ὀσθιά μου διηνεκῶς, ὅτι οὐκ ὑποφέρω τὰς ἀλγηδόνας αὐτοῦ.» ὁ δὲ μέτριος καὶ λίαν συμπαθέστατος τοῦ θεοῦ δοῦλος λέγει πρὸς αὐτόν· «ἄπελθε, τέκνον, ἐν εἰρήνῃ ἐν τῷ κελλίῳ σου· κάκει σε ἐπισκέπεται κύριος, τῇ αὐτοῦ ἀγαθότητι λυτρούμενός σε τῆς θανατηφόρου ταύτης ἀλγηδόνας. πλὴν ἔσει τοῦτο εἰδὼς ὅτι δι' ἧς ὁδοῦ διήλθεν ἐν σοί, διὰ αὐτῆς πάλιν ἐξελεύσεται ἔτι ζῶν. σὺ οὖν μηδὲν κακὸν ποιήσης αὐτῷ, ἀλλ' ἄφες αὐτῷ παρευθῆναι εἰς τὸν φωλεὸν αὐτοῦ.»

ταῦτα ἀκούσας ὁ μοναχὸς καὶ πιστεύσας τοῖς ὑπὸ τοῦ Σάβα λαλουμένοις, ἐπορεύθη τὴν ὁδὸν αὐτῶν [λεγε· αὐτοῦ] χαίρων. ὡς δὲ τὸ κελλίον αὐτοῦ κατέλαβεν, ἀπὸ τοῦ κόπου τῆς ὁδοιπορίας ἐκάθευδεν· καὶ πάραυτα ἔξυπνος γεγονώς, ὄρᾳ τὸν ὄφιν ἐξελθόντα ἀπὸ τοῦ στόματος αὐτοῦ καὶ τῇ γῆ προσσυρόμενον· καὶ αὐτὸς ἐδόξαζε τὸν θεὸν φωναῖς ἀλαλήτοις τὸν διὰ τοῦ

θεράποντος αὐτοῦ Σάβα παραδόξως αὐτὸν ἰασάμενον, καθὼς ἤδη πρὸς αὐτὸν ὁ θαυμάσιος ἔφη.

[p. 58]

42. μετέλθωμεν οὖν τῷ λόγῳ καὶ ἐφ' ἕτερον θαυματουργίας τρόπον τοῦ θείου τούτου πρεσβύτου.

πόθος εἰσῆει τινὰ τῶν ἐνδόξων καὶ ἐπισήμων ἀνδρῶν τοῦ τὸν ἅγιον ἀνιστορήσαι καὶ εὐλογίας παρ' αὐτοῦ ἀξιωθῆναι, ὡς τῆς αὐτοῦ φήμης πανταχοῦ διαθεοῦσης καὶ δίκην ἡλιακῶν ἀκτίνων φωτιζούσης τὰ πέρατα. ἔρχεται τοίνυν ὁ ἀνὴρ πρὸς τὸν ὄσιον καὶ μακαρίτην Σάβαν εἰς τὸν ἐν ᾧ ὑπῆρχε τόπον ἡσύχως οἰκῶν (Ἄριαν τοῦτον φθάσας ὁ λόγος ἐδήλωσεν)· καὶ τοῦτον ἑωρακῶς, τὸν πόθον ἀφοσιώσατο [λεγε· ἀφωσιώσατο] τὸν ἑαυτοῦ, καθὼς ἦν αὐτῷ περισπούδαστον καὶ δυνατόν. μετὰ οὖν τὸ ἀπολαῦσαι τῆς τοῦ ἁγίου ψυχωφελοῦς διδασκαλίας καὶ παραινέσεως, προετράπη ὑπ' αὐτοῦ ποιῆσαι κατὰ τὸ εἰωθὸς αὐτῷ τὴν ἐξ ἀγάπης παράκλησιν. καὶ ἐσθιόντων αὐτῶν ἐπὶ τραπέζης ἅμα τῷ μακαρίῳ, ἠτήσατο οἶνον δοθῆναι εἰς θεραπείαν τῶν ἀνακειμένων. ἐν δὲ τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἔτυχεν μὴ ἔχειν οἶνον τὸν κελλαρίτην, εἰ μὴ μόνον ὀλίγον εἰς μικρὸν ἀγγεῖον διὰ τὴν ἀναίμακτον καὶ ὑπερκόσμιον καὶ ἱερὰν θυσίαν τῆς ἁγίας λειτουργίας.

τοῦτο τοίνυν ἐπιγνοὺς ὁ ὄσιος, κελεύει ἐνεχθῆναι αὐτό,

οὕτως· εἰρηκῶς· «τὴν μὲν θείαν καὶ οὐράνιον
μυσταγωγίαν δυνάμεθα πρὸς τὸ παρὸν ἐάσαι καὶ τῷ
προσῆκοντι καιρῷ ταύτην προσφέρειν τῷ ὑπεραγάθῳ
κυρίῳ θεῷ ἡμῶν· τὸν δὲ ἐκ μακροῦ διαστήματος
ἤκοντα πρὸς ἡμᾶς καὶ πάλιν μέλλοντα τῶν ἐντεῦθεν
ἀποδημεῖν οὐκ ἔτι δυνατόν ἐστιν μὴ καὶ σωματικῶς
εὐφρανθῆναι αὐτόν, καθὼς ἤδη καὶ τὴν ψυχὴν ὁ θεῖος
λόγος εὐφράνας κατήρδευσεν.

[p. 59]

εἶτα τοῦ ἐξ ἔθους ὑπηρετοῦντος αὐτῷ παρισταμένου
ἐπὶ τῆς τραπέζης καὶ τὸ μικρὸν ἐκεῖνο ἀγγεῖον
ὑποδεικνύντος τῷ μακαρίῳ, λέγει ὁ μέγας· «εὐλογητὸς
κύριος ὁ θεός, τέκνον· δὸς ἡμῖν πιεῖν ὅτι οὐ μὴ
ἐκλείψει ὁ οἶνος ἐξ αὐτοῦ, ἕως οὗ πλουσίως
εὐωχηθῶμεν ἅπαντες.» καὶ ἦν ἰδεῖν ξένον θαῦμα καὶ
παράδοξον, ὅπως γέγονε τὸ μικρὸν ἐκεῖνο δοχεῖον τοῦ
οἴνου ἐν ταῖς χερσὶ τοῦ ὑπηρετοῦντος, καθάπερ κρήνη
ἀένναος βρύουσα, μέχρις ὅτε ἀρκοῦντως
εὐφράνθησαν ἅπαντες.

τοῦτο τῶν τοῦ μεγάλου Ἡλιοῦ ἐν προφήταις
θαυμασίων οὐ δεύτερον, ὅστις τὸν καμψάκην τοῦ
ἐλαίου καὶ τὴν δράκα τοῦ ἀλεύρου τῇ φιλοξένῳ χήρᾳ
ἠλόγησεν· καὶ διήρκεσεν ἕως ὁ ὑετὸς ἐξ οὐρανοῦ τῇ
γῆ ἐφύτησεν [λεγε· ἐπεφοίτησεν]· τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον
καὶ ὁ πανίερος οὗτος πρεσβύτης πεποίηκεν,

πληθύνας τὸν οἶνον εἰς τὸ μικρὸν ἐκεῖνο δοχεῖον, ὡς εἴρηται, (ὃ τοῦ θαύματος) ἕως οὗ οἱ δαιτυμόνες εὐφράνθησαν ἅπαντες καὶ τὴν ὁδὸν αὐτῶν ἐπορεύοντο, δοξάζοντες τὸν θεὸν ἐπὶ πᾶσιν, οἷς εἶδον καὶ ἤκουσαν παρὰ τοῦ μακαρίου παραδόξως γεγεννημένοις.

43. ὅπερ τοίνυν μικροῦ δεῖν διέφυγεν ἡμᾶς ἀναγκαίως, τοῦτο δηλῶσαι καὶ παραδοῦναι σὺν τοῖς λοιποῖς διηγήμασι τοῦ πανοσίου δίκαιον ἠγοῦμαι, ἵνα μὴ λήθης βυθοῖς ἀμαυρωθῇ τὸ τοιοῦτον τοῦ θαύματος ἐξαισίον ἄκουσμα.

οὗτος τοίνυν ὁ θεσπέσιος Σάβας ἔρωτι τὴν ψυχὴν πυρπολούμενος ἐπὶ χρόνον συχνόν, ὅπως εἰ δυνατὸν ἦν αὐτῷ πρὸς τὰ ἅγια πορευθῆναι [p. 60] Ἱεροσόλυμα καὶ προσκυνῆσαι τοὺς αὐτόθι σεβασμίους καὶ ἱεροὺς τόπους. τοῦτο τοίνυν, ὡς εἴρηται, ἐπὶ πολὺ κατὰ ψυχὴν ὠδίνοντι, τὸ πῶς ἄρα τῆς ἐφέσεως τεύξεται καὶ ἠσθείη τοῦ ποθουμένου, ἐν μιᾷ οὖν προσευχομένου αὐτοῦ καὶ τὸν θεὸν ἐκτενῶς περὶ τούτου ἐκλιπαροῦντος, εὐθέως ὁρᾷ ἑαυτὸν ἐν τῇ ἁγίᾳ πόλει καὶ τοὺς ἁγίους καὶ σεβασμίους τόπους περιερχόμενον καὶ ἅπαντας προσκυνοῦντα, τὸν τε ζωηφόρον θεῖον καὶ ἄχραντον τάφον καὶ τὸν ἅγιον καὶ πανσέβαστον [λεγε· πάνσεπτου] Γολγοθᾶν (ὅς ἐστι Κρανίου τόπος) καὶ τὸ περιβόητον καὶ κοσμοπόθητον ὄρος τῶν ἐλαιῶν καί, ἀπλῶς εἰπεῖν, ἅπαντα σεβάσμιον τόπον, ἐν οἷς τὰ ὑπὲρ ἡμῶν ἅγια παθήματα κατεδέξατο

ὑπομεῖναι τῆς δόξης ὁ κύριος καὶ ἐφ' οὓς περιάγων τὰ φρικτὰ αὐτοῦ ἐπετέλει μυστήρια· καθὼς ἐκ τοῦ ἄψευδοῦς ἀκήκοα στόματος διηγουμένου, ὡς ὁ θεῖος ἀπόστολος προηγόρευσεν· Ἠεῖτε ἐν σώματι, οὐκ οἶδα, εἴτε ἐκτὸς τοῦ σώματος, οὐκ οἶδα, ὁ θεὸς οἶδεν. Ἡ τοῦτο μόνον φάναι αὐτὸν πρὸς ἡμᾶς.

τοῦτο τοίνυν τὸ φρικτὸν καὶ ξένον θεώρημα τοῖς μὲν μικροψύχοις καὶ ὀλιγοπίστοις ἀπιστείαν ἐντίκτει, τοῖς δὲ μεγαλοψύχοις καὶ πιστοῖς πίστιν τελείαν μᾶλλον ἐντίθησιν. ἀφορόντας [λεγε· ἀφορῶντας] εἰς τὴν κατὰ τὸν προφήτην Ἀμβακοῦμ ἱστορίαν, τί τούτου τοῦ θαύματος παραδοξότερον γέγονεν, εἰ μὴ, ὡς φθάσαντες εἶπομεν, τὸ τοῦ Ἀμβακοῦμ ἐν Βαβυλῶνι ἐν μεταρσίῳ ἀρθέντος, ὡσεὶ θεία καὶ θεόπνευστος γραφὴ ἀνιστώρησεν ἀλλ' ἐκεῖ μὲν ἵνα θρέψει πεινῶντα ἐν λάκκῳ τοῖς λέουσι τὸν Δανιὴλ ἐκδοθέντα, ἐνταῦθα δὲ οὐχ ἵνα θρέψη σάρκα πεινῶσαν ἀλλὰ ψυχὴν θεοφιλῆ καὶ ἁγίαν ἐμπύπληση [λεγε· ἐμπλήση] παντὸς ἀγαθοῦ καὶ τὸν

[p. 61] πόθον εἰς πέρας ἄγει, ὃν ἐκ πολλοῦ ὄδινεν χρόνου δεόμενος τοῦ θεοῦ ὁ ἀείμνηστος.

44. γυνὴ δὲ τις αἱμορροίας πάθει συνείχετο ἐπὶ χρόνους πολλούς· ἦτις κατατρυχομένη ὑπ' αὐτοῦ, διῆγεν ἄγαν ἐλεεινῶς· καὶ πολλοῖς ἰατροῖς ἅπαντα τὰ αὐτῆς ἀναλώσασα, θεραπείας οὐκ ἔτυχεν ὑπ' οὐδενὸς αὐτῶν· ἀκούσασα δὲ κατὰ τὸν μέγαν τοῦτον ἰατρὸν

τελούμενα θαύματα, μιμείται τὴν ἐν τοῖς ἁγίοις εὐαγγελίοις ἐμφερομένην αἰμορροοῦσαν πάλαι γυναῖκα· καὶ προσελθοῦσα τῷ μακαρίῳ μετὰ πίστεως ἀδιστάκτου, ἔλεγεν ἐν αὐτῇ ὅτι· «ἤ ἐὰν μόνον ἄψωμαί τινος τῶν ἱματίων αὐτοῦ, σωθήσομαι ἤ ἀπὸ τῆς ἀσθενείας μου.»

ὡς δὲ ἔγνω ὁ μακάριος τὰ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς βουλευόμενα καὶ κατανοήσας τὴν εἰλικρινῆ καὶ ἀνενδοίαστον πίστιν αὐτῆς, ἐκτείνας τὴν ἁγίαν αὐτοῦ δεξιάν, λέγει αὐτῇ· «ὦ γύναι, λαβοῦσα ταύτης μου τῆς χειρός, θές ἐν ᾧ πάσχεις τόπω· καὶ ἤκαθὼς ἐπίστευσας, οὕτω <καὶ> γενηθήτω σοι. ἤ» ἡ δὲ γυνὴ τὸ προσταχθὲν αὐτῇ παρὰ τοῦ ἁγίου ποιήσασα, παρακρήμα γέγονεν ὑγιῆς· καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὰ ἴδια, δοξάζουσα τὸν θεὸν ἐπὶ πᾶσι τὸν διὰ τὸν δοῦλον αὐτοῦ Σάβαν ἰασάμενον αὐτῆς τὸ δυσίατον καὶ χαλεπώτατον νόσημα.

[p. 62]

45. πάλιν οὖν ἐκοστρατεύει τὸ μυσαρὸν καὶ ἀλλόκοτον ἔθνος τῶν Ἰσμαηλιτῶν κατὰ τῶν προσοικούντων {τῶν} ἐν Καλαβρία καὶ πᾶσι τοῖς ὀρίοις αὐτῆς, τοῦ θεοῦ πάντως συγκωρήσαντος, ἦν καὶ παρακωρήσαντος, διὰ τὰς ἡμῖν ἐξ ἀπροσεξίας ἐγγινομένης πληθὺς τῶν ἁμαρτιῶν. τότε δὴ ἔρημον καὶ ἀοίκητον γέγονεν ὑπ' αὐτῶν οὐ μόνον τὸ θέμα ὅλον Καλαβρίας ἀλλὰ καὶ

πάντων [λεγε· πάντα] τὰ ἐν τοῖς ὄρεσι καταγώγια τῶν φιλοθέων μοναχῶν.

διὸ δὴ καὶ τινες βουλομένοι τῶν φιλησυχῶν μοναχῶν ἀποκρυβῆναι ἐν ταῖς ὕλαις καὶ λόχμαις τῶν κατασκίων ὀρέων, οἰόμενοι τοὺς Ἰσμαηλίτας διαλαθεῖν, Σάβας ὁ ἀοίδιμος ἔφη τοῖς περὶ αὐτόν· «τεκνία μου ἐν Χριστῷ, ἀκούσατε ἡμεῖς [λεγε ὑμεῖς] προσεχῶς· οὐ γάρ, ὡς ὑπολαμβάνουσιν οἱ πολλοί, κατοικηθήσονται πάλιν τὰ τῶν μοναχῶν σεμνεῖα καὶ καταγώγια, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἐρημωθήσονται ὑπὸ τῶν θεοσυγῶν βαρβάρων, πυρὸς παρανάλωμα ἅπαντα γεγονότα (οὐ γὰρ ἐνοικισθήσονται)· τοῦ λοιποῦ ἐστὶ ἐν τελείῳ ἀφανισμῷ ὑπ’ αὐτῶν γεγονότων [λεγε· γεγονότα]. ὑμεῖς δὲ ἀκούσατέ μου τῆς συμβουλίας· καὶ τῶν ἐντεῦθεν ἀπάραντες, τοῖς ὀρίοις ἐπιβῶμεν τοῦ Σαλερινοῦ· κάκεῖ ἀνιχνεύσωμεν ἡμῖν τόπον εἰς κατοικίαν, ὅστις καὶ διαμείνη ἀχείρωτος καὶ ἀνέπαφος τοῖς αἰμοβόροις τούτοις θηρίοις.»

εὐθέως οὖν ἐκεῖνοι ταῦτα ἀκηκοότες παρ’ αὐτοῦ, ἔδειξαν ὑπακοῆς ῥήματα· καταλαβόντες οὖν τὸν εἰρημένον τόπον τοῦ Σαλερινοῦ καὶ πολλοὺς τόπους περιουσίαν πεδιασίμους καὶ ὑψηλοὺς, εἶρον [p. 63] σπήλαιον ὄχυρῶμενον καὶ δύσβατον τοῖς πολλοῖς. ἐν ᾧ ἦν καὶ διειδέστατον ὕδωρ πάνυ τερπνὸν καὶ ἐράσιμον. τοῦτο ἔωρακὼς ὁ ἀοίδιμος, τῷ θεῷ ἀνωμολογεῖτο ἐκ βαθέων ψυχῆς, εὐχαριστείας

προσφέρων αὐτῷ ῥήματα, ὡς τούτου αὐτοῖς
εὐτρεπίσαντος. ἐκεῖ τοίνυν ὄκησαν ὁ τε μακάριος καὶ
οἱ σὺν αὐτῷ.

μικρὸν δὲ ἡσυχάσας ἐκεῖσε, οὐκ ἠδυνήθη{ν} λαθεῖν
ὥσπερ ὤετο, ἀλλὰ κατὰ τὸ γεγραμμένον ἐν τοῖς
ἀκράντοις εὐαγγελίοις, ἧὼς οὐ δύναται πόλις
κρυβῆναι ἐπάνω ὄρους κειμένη· οὐδὲ καίουσι
λύχνον, καὶ τιθέασιν αὐτὸν ὑπὸ τὸν μόδιον, ἢ καὶ τὰ
ἐξῆς· ἀκούσαντες γὰρ οἱ τῶν ὀρίων ἐκείνων οἰκήτορες
ἤκειν ἐκεῖσε τὸν μέγαν, πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας
καὶ ὑπὸ πνευμάτων ἀκαθάρτων ἐνοχλουμένους καὶ
ὑπὸ ἀσθενειῶν ποικίλων συνεχομένους ἔφερον πρὸς
αὐτὸν καθ' ἑκάστην καὶ ἠετίθουν παρὰ τοὺς πόδας
αὐτοῦ, ἢ <ὡς> παρόμοιον φησιν ἐν εὐαγγελίοις, καὶ
πάντες ἐθεραπεύοντο, οἱ μὲν διὰ χειρὸς <αὐτοῦ>
ἀφῆς, οἱ δὲ διὰ τῆς συνήθους τοῦ ἁγίου ἐλαίου
ἐπιχρίσεως καὶ τοῦ τιμίου τύπου καὶ ζωοποιοῦ
σταυροῦ· καὶ ἐπορεύοντο εἰς τὰ ἴδια, δοξάζοντες καὶ
αἰνοῦντες τὸν θεὸν <καὶ εὐχαριστοῦντες.>

46. ὁ δὲ ἀνωτέρω μνημονευθεὶς ῥῆς τῶν Φράγκων
ἔλαβεν τὸν υἱὸν τοῦ πρίγκιπος τοῦ ἐν τῷ Σαλερινῷ εἰς
ἐνέχυρον ἐπὶ ἔτη πολλά. καὶ ἦν ἐκεῖ κατεχόμενος, ὡς
δίκην ὄψιδος, ὄμηρα ἐν Φραγκία. ὁ δὲ πρίγκιψ ἐδέετο
τοῦ μακαρίου μετὰ δακρύων πολλῶν, ὅπως ἀπέλθῃ
πρὸς τὸν ῥῆγα καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐξέλθῃ τοῦ
χαλεποῦ δεσμοτηρίου. εἶξεν οὖν ὁ [p. 64]

εὐσυμπάθητος τῇ παρακλήσει αὐτοῦ· καὶ δὴ ἀπέρχεται πρὸς αὐτὸν ἐν Ῥώμῃ τῷ [λεγε· τὸ] τηνικαῦτα ἐπιχωριάζοντα ἐν αὐτῇ. καὶ τοῦτον ἰδὼν καὶ ἀσπασάμενος, τὸ ὀφειλόμενον σέβας ἀπένειμεν κατὰ τὴν εἰωθυῖαν αὐτῷ συνήθειαν. αὐτὸς δὲ <πατρὶ, πνεύματι, κυρίῳ τὸ σέβας παρεῖχεν>, ὡς εὐγνώμων υἱὸς· λόγοις οὖν διδασκαλικοῖς καὶ παρακλητικοῖς χρησάμενος, ὁ θεῖος πρεσβύτης πείθει τὸν ῥῆγα δοῦναι αὐτῷ τὸν υἱὸν τοῦ πρίγκιπος· ὃν λαβὼν, ὁ αἰίδιμος ἤγαγε τῷ πατρὶ αὐτοῦ. ὁ δὲ τοῦτον μετὰ χαρᾶς καὶ θυμηδίας ἀπάσης δεξάμενος, τῷ θεῷ εὐχαρίστησεν· καὶ τοῖς ποσὶ τοῦ ἁγίου προσκυλινδούμενος, ἀπελογεῖτο τοιαῦτα· «τί σοι ἀνταποδώσομεν, τίμιε πάτερ, ὑπὲρ τοῦ τοσοῦτου κόπου, ἀνθ' ὃν ἡμᾶς εὐηργέτησας ἀντιμετρήσαι σοι κύριος μισθὸν αὐτάρκη κατὰ τὸν κόπον σου, καθὼς ἢ αὐτοῦ ἀγαθότης ἐπίσταται.»

47. τοῦτο τοίνυν μαθὼν καὶ ὁ τῆς Ἀμάλφης πατρίκιος, ἔτι τοῦ μακαρίου τῷ Σαλερινῷ ἐνδημοῦντος, καταλαμβάνει πρὸς αὐτὸν ἐκεῖσε· καὶ τοῖς ποσὶν αὐτοῦ καθαπτόμενος, μετὰ οἰμωγῶν καὶ δακρῦων ἐποτνιαῖτο πρὸς αὐτὸν ἀναβοῶν· «ἐλέησον κάμῃ, τιμιώτατε πάτερ, καὶ σβέσον μου τὴν φλόγα τῆς λύπης καὶ συμφορᾶς· καὶ καθάπερ ὠκτείρησας, ἐπικαμφθεὶς πρὸς ἔλεος, τὸν Σαλερινοῦ πρίγκιπα, καὶ ὑπεξήγαγες τὸν υἱὸν αὐτοῦ τῶν χρονίων καὶ ἀφύκτων δεσμῶν, «οὕτως ῥῦσαι καὶ τὸν ἐμὸν υἱὸν τῶν αὐτῶν χειρῶν καὶ δεσμῶν,

ἱερώτατε· ἦν γὰρ καὶ ὁ τούτου υἱὸς ὄμηρα πρὸς τὸν αὐτὸν ῥῆγα διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν δι' ἣν καὶ ὁ πρότερος ἐκρατεῖτο. ὁ δὲ θαυμάσιος καὶ μέγας Σάβας ὁρῶν αὐτὸν οὕτως ἐλεεινῶς ὀλοφυρόμενον, [p. 65] ἔπαθέν τι κατὰ ψυχὴν ὑπὸ τῆς φιλοσυμπαθοῦς αὐτοῦ συνειδήσεως· καὶ κατοικτειρήσας αὐτὸν ὁ σοφός, λόγοις παρακλητικοῖς τοῦτον παρακαλῶν, ἐνουθέτει μὴ ἀγεννῶς οὕτως φέρεσθαι τοῖς ἀμέτροις τῶν θλιβερῶν· «οὐ γὰρ προσήκει σε ἄνδρα τυγχάνοντα τοῖς τῶν γυναικῶν τεκμηρίοις ἀλῶναι, ἀλλὰ μᾶλλον ἐπίρριπον ἐπὶ κύριον τὴν μέριμνάν σου· καὶ τὰ τοῦ παιδὸς αὐτὸς εἰς πέρας ἀγάγει.» ὁ δὲ μᾶλλον ἐπέκειτο θερμότερως ἀντιβολῶν, ἵνα μὴ τοῦ ἰδίου σκοποῦ ἀποτύχη. ὁ δὲ μέγας ὁρῶν ἑαυτὸν οὕτως ὀχλούμενον, ὑπ' ἐκείνου ἠνιάτο· ἐδυσφόρει, τὸ ὑπὲρ κεφαλῆς ἐννοῶν γῆρας καὶ τὸ τοῦ σώματος <ἄτονον καὶ> ἀδρανές· ἦν γὰρ πρεσβύτης καὶ πλήρης ἡμερῶν. ὡς οὖν εἶδε τὸ ἐπίμονον καὶ καρτερικὸν τοῦ ἀνδρός, εἶπε τὸ σεβάσμιον ἐκεῖνο καὶ θεϊκὸν πρόσημα· «Ἡτὸ θέλημα τοῦ κυρίου γενέσθω. Ἡ»

48. ὀλίγου δὲ τινος χρόνου παρῶχικότος, ὁ κατὰ πάντα κινούμενος ὑπὸ τοῦ παναγίου καὶ ζωοποιοῦ πνεύματος ὁρᾷ θείαν τινὰ ὄψιν μηνύουσαν αὐτῷ τὴν τε ἀνάρρυσιν τοῦ παιδὸς δι' αὐτοῦ γεγενῆσθαι καὶ ὅτι· «δεῖ σε πάλιν ἐν Ῥώμῃ φοιτῆσαι, κάκει τὸ πέρας τοῦ βίου λαβεῖν.» ἦν γὰρ τοῦτο αἰεὶ προσευχόμενος διὰ παντὸς ὁ ἀοίδιμος, ὅπως ἐκεῖσε τὸ πέρας δέξεται τῶν

ἐπιπόνων καὶ μακρῶν ἀγῶνων αὐτοῦ.

ταῦτα τοίνυν χρηματι<σ>θεις κατ' ὄναρ, ὡς εἴρηται, διανίσταται τοῦ ἰδίου καθίσματος· καὶ γνωρίσας τοῖς περὶ αὐτὸν τὸ φανέν, πάντα <τὰ> πρὸς σύστασιν καὶ ὠφέλειαν ψυχῆς

[p. 66] τοῖς ἀδελφοῖς διαταξάμενος καὶ νουθετήσας αὐτοὺς ἱκανῶς φυλάττειν τε τὸν κανόνα

ἀπαρασάλευτον καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ ἀτρόπους διατηρεῖν καὶ τῷ μετ' ἐκεῖνον ὑπέικειν αὐτοὺς κατὰ τὸν τῆς ὑπακοῆς λόγον, εἶχετο τῆς ἐπὶ Ῥώμη<ς><v> φερούσης ὁδοῦ, χαίρων ὁμοῦ καὶ ῥωννύμενος. καὶ διανύσας τὸ τῆς ὁδοιπορίας μῆκος ἐν σπουδῇ τε καὶ προθυμίᾳ, ἀπεδόθη τῇ Ῥώμῃ ἐν τῷ σεπτῷ μοναστηρίῳ τοῦ ἁγίου Καισαρίου. καὶ μεταστειλάμενος τὸν θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον Ἰωάννην, ἄνθρωπον <ὑπάρχ>οντα πρῶτον τοῦ ῥηγός, καὶ τὸ τηνικαῦτα ἐν Ῥώμῃ τυγχάνοντα, τὰ τοῦ παιδὸς αὐτῷ ἀνατίθησιν. αὐτίκα γοῦν ἐκεῖνος ἀποστείλας διὰ ταχυδρόμων εἰς τὸν ἐν ᾧ ὑπῆρχεν τόπον ὁ παῖς τοῦ ἀγαγέσθαι αὐτόν.

49. τοῦ δὲ θεοφόρου πατρὸς μικρὸν ἀρρωστήσαντος, ἔκειτο ἐπὶ γῆς τὰ τελευταῖα πνέων καὶ παρὰ τῆς ἄνω χοροστασίας ἐπιζητούμενος. ἐπειγομένου τοίνυν αὐτοῦ ὑπὸ τῆς ἐκδημίας τοῦ σώματος, ἠτεῖτο τὸν θεὸν ὁ μακάριος δοῦναι αὐτῷ προσθήκην ζωῆς, ὅπως ῥύσηται τὸν εἰρημένον παῖδα τῶν χρονίων καὶ ἀφύκτων δεσμῶν καὶ πρὸς τὸν ἴδιον πατέρα

ἐξαποστείλῃ· ὃ δὴ καὶ γέγονεν. τῶν γὰρ σταλέντων ταχυδρόμων ἀφικνωμένων [λεγε· ἀφικομένων] μετὰ τοῦ παιδός, ἔκειτο ἄφωτος ὁ πανόλβιος ἐπὶ ἡμέρας τινάς. τοῦ οὖν συνήθως ἔχοντος ὑπηρετεῖν τῷ μακαρίῳ ἱσταμένου καὶ θρηνοῦντος τὴν ἐκδημίαν αὐτοῦ βοὴν ὀδυνηράν, ὧδέ πως ἀφιέναι, «ὦ πάτερ ἱερώτατε, ἰδοὺ πάρεστιν ὁ παῖς, δι' ὃν τὸν κόπον τὸν τοσοῦτον κατέβαλες καὶ ὑπέστης.»

[ρ. 67] αὐτίκα γοῦν τοίνυν ἐκεῖνος ἀκούσας, αἰσθηθῆναι τε καὶ διεγερθῆναι καί, χεῖρας καὶ ὄμματα πρὸς οὐρανὸν ἐκπετάσαντα, εὐχαριστηρίους φωνὰς προσεπεῖν τῷ κυρίῳ· «εὐχαριστῶ σοι» φησὶ «κύριέ μου Ἰησοῦ Χριστέ, ὅτι ὑπήκουσάς μου τοῦ ταπεινοῦ, ἵνα μὴ ἡ διακονία μου γένηται ἀπρόσδεκτος ἐνώπιόν σου.» εἶτα λαβόμενος τῆς χεῖρος τοῦ παιδός, παρέδωκε τῷ τοῦτον μέλλοντι διασώζειν πρὸς τὸν πατέρα τὸν ἴδιον, εἰρηκῶς αὐτῷ· «ταύτη τῇ ὥρᾳ τῆς πόλεως ἔξελθε, ἐμοῦ θεωροῦντος, τέκνον, καὶ πρὸς τὸν ἀποστείλαντά σε πορεύθητι ἐν εἰρήνῃ.» τούτων τοίνυν ἐξελθόντων καὶ πορευομένων, ἀνακλίνας ἑαυτὸν ὁ αἰίδιμος, γέγονε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ φαιδρὸν καὶ κατηγλαῖσμένον, ὡς ὁ ἥλιος, καὶ τὸ ἦεις χεῖράς σου, κύριε, τὸ πνεῦμά μου παρατίθημι¹) τελευταῖον εἰπὼν, τοῖς ἀπάγουσιν αὐτὸν ἀγγέλοις οὐκ ἀηδῶς ἐναπέψυξεν, ἦτὸν καλὸν ἀγῶνα ἀγωνισάμενος, τὴν πίστιν τηρήσας, τὸν δρόμον τελέσας, ἀπεκδεχόμενος τὸν τῆς δικαιοσύνης στέφανον.²)

50. γίνεται δὲ κατὰ {ταύτην} τὴν ὥραν τῆς ἐκδημίας αὐτοῦ συνδρομὴ ὄχλων πολλῶν καὶ ἀναριθμητῶν, οὐ μόνον τῶν ἐν μοναχικοῖς κατηριθμημένων ἀνδρικῶν ἀγωνίσμασιν ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν τέλει προϋκόντων ἀνδρῶν, καὶ τῶν μιγάδων τινὲς ἅμα γυναῖξι καὶ παιδίοις, ὥστε καὶ αὐτὴν τὴν τοῦ ῥηγὸς γυναῖκα, ἀκούσασαν τὸ καινὸν τοῦτο καὶ παράδοξον θέαμα, συνελθεῖν καὶ προσπεσεῖν τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ λειψάνῳ.

πάντες οὖν, ὅσοι εἶχον ἀσθενοῦντας ὑπὸ ποικίλων νόσων καὶ πνευμάτων

[p. 68] ἀκαθάρτων συνεχομένους, προσπίπτοντες καὶ προσπαύοντες τὸ τίμιον καὶ πολυάθλον καὶ καρτερικὸν τοῦ μακαρίου σῶμα, ἐθεραπεύοντο καὶ ὑπέστρεφον εἰς τὰ ἴδια, δοξάζοντες καὶ αἰνοῦντες καὶ εὐχαριστοῦντες τὸν θεὸν τὸν ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ ἐνδοξαζόμενον, ὅτι ἐν ταῖς ἐσχάταις ταύταις ἡμέραις τοιοῦτον φωστῆρα καὶ ἡγιασμένον καὶ θαυματουργὸν ἀναδείξαντα ἄνδρα.

καὶ τίς ἱκανὸς ἀπαριθμήσασθαι τὰ δι' αὐτοῦ τελεσθέντα θαυμάσια ἢ ποῖος λόγος ἐκφράσαι δυνήσῃται τὰ ἐν τῇ ἐνδόξῳ ζωῇ τοῦ παμμάκαρος γεγονότα <τεράστια>;

ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐατέον διηγεῖσθαι τοὺς τότε παρατυγχάνοντας καὶ θεατὰς γεγεννημένους τῶν τοιούτων φρικτῶν καὶ παραδόξων σημείων, οἵτινες

πεισ{ω}<ου>σι πάντας καὶ πληροφορήσ{ω}<ου>σι τὴν θεάρεστον αὐτοῦ ἀρετὴν τε καὶ πολιτείαν. ἡμεῖς οὖν ἐκ τῶν πολλῶν ἐκείνων καὶ μεγάλων θαυμάτων ὀλίγα ἀναλεξάμενοι, γραφῆ παρεδώκαμεν.

γέγονε δὲ ἡ μακαρία καὶ ἁγία αὐτοῦ κοιμήσις μηνὶ φευρουαρίῳ ἕκτη, ἡμέρα πέμτη.

51. ἀλλ' ὃ πάτερ πατέρων ἀξιάγαστε, λαμπτῆρ οἰκουμένης, ἐκκλησιῶν ἕδρα, πίστεως ἔρεισμα, μοναστῶν ἐγκαλλώπισμα, καὶ θεῖον <καὶ> ἀναφαίρετον ἀνάθημα καὶ ἀγλάϊσμα καὶ ἐξ{κ}<ν>τρύφημα, μέμνησο καὶ ἡμῶν τῶν εὐτελῶν καὶ μετριῶν τῶν ταῦτα ἀτεχνῶς καὶ ἀμαθῶς προσλαλούντων τῇ σῇ πολιτείᾳ καὶ ὑπερφερεῖ ἐνδόξῳ ἀγιωσύνη· οὐ γὰρ ἰσχύσαμεν, καθὼς πρεπωδέστατον ἦν καὶ ἐπάξιον,
[p. 69] ἐκφράσαι τὰ πολλὰ σου καὶ ἀναρίθμητα καὶ νικῶντα ψάμμον θαλάσσης θεοφιλῆ κατορθώματα, ἀλλὰ διὰ τὸν φήσαντα καὶ θεόφιλον τὸ κατὰ δύναμιν.

τόλμη χρησάμενοι, μικρὸν τι τῷ διηγῆματι διετρίψαμεν, ἀφορῶντες εἰς τὴν πολυόλβον καὶ πολυεὐσπλαγχνὸν σου πρεσβείαν, ἵνα καὶ ἡμῶν καταξιώσης μεμνησθαι παρὰ τῷ παμβασιλεῖ καὶ ἐπουρανίῳ δεσπότῃ πάντων ἐπ<ε>ιλημμένῳ ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων, ὅπως καὶ ἐφ' ἡμᾶς θαυμαστώση τὰ ἄπειρα ἐλέη τῶν οἰκτιρμῶν

αὐτοῦ ὁ σῶζων πάντας τοὺς ἐπ’ αὐτὸν ἠλπικότας.

52. σὺ γὰρ ἐπίστασαι, τιμιάτατε, τὸν πόθον καὶ τὴν πίστιν, ἣν ἔχομεν πρὸς τὴν ὑπερκόσμιον καὶ ἀνυπέρβλητόν σου ἀγιωσύνην τε καὶ μακαριότητα. ἀλλ’ αὐτός, πάτερ ἱερώτατε, ὡς προσθήκη γεγονῶς τῶν ἀγίων ἀγγέλων, τὸν ἔμπυρον ἡμῶν ἐπίστασαι ζῆλον καὶ οἶαν ἔχομεν τῆ σῆ ὁσιότητι ἐν τῇ προσκαίρῳ ταύτῃ ζωῆ ἐπιπόθησιν, πόσῳ γε μᾶλλον καὶ μεταστάντος σου ἐν τῇ ἀγήρῳ καὶ ἀθανάτῳ μακαριότητι, ἔνθα καὶ τρανώτερον καὶ καθαρώτερον ἐποπτεύεις τὰ θεῖα καὶ ἄνωθεν ἡμῖν ἐπιβλέπεις ἴλεως· καὶ ποιμαίνεις καὶ συμποιμαίνεις ἡμῖν ποιμνὴ παρὰ τοῦ μεγάλου ἀρχιποίμενος καὶ κυρίου τῆς δόξης Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν.

πεποίθαμεν γὰρ ὅτι, ἐκδημήσας <ἀπὸ τοῦ σώματος καὶ> ἐνδημήσας πρὸς κύριον, πλείονα καὶ τὴν [p. 70] παρρησίαν ἐκτήσω. ὡς ἅτε τοῦ [λεγε· σοῦ] ἐπιπροσθοῦντος, ἀποτεθέντος ἢ ἀνακαθαρθέντος, ἢ οὐκ οἶδ’ ὅτι χρὴ καὶ λέγειν, θαυμασίαν τινὰ ἤδεσαι ἡδονὴν καὶ ἴλεως χῶρει πρὸς τὸν σεαυτοῦ δεσπότην.

καὶ μάλισθ’ ὅτι συγκάτοικος καὶ συνίστωρ ἐγεγόνεις τῶν μεγίστων καὶ ὑπερκοσμίων κορυφαίων τῶν πιστευθέντων τὰς κλεῖς τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας· καὶ σὺν αὐτοῖς ἐξαιτούμενος, ἀνύεις ἀκωλύτως τὰ αἰτησθέντα, θεῖους βιαζόμενος οἰκτιρμούς.

ἕνεκα τούτων ἀπάντων θαρροῦμεν καὶ εὐθυμοῦμεν
ταῖς σαῖς ἐντεύξεσιν, ἃς πρὸς τὸν ἐπουράνιον
<πε>ποίησαι βασιλέα· δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἡ
δόξα ἅμα τῷ παναγίῳ καὶ ζωοποιῷ πνεύματι, νῦν τε
καὶ εἰς τὴν ἐκείθεν μακαριότητα, χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς
καὶ φιλανθρωπία τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ᾧ ἡ
δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· ἀμήν.

